

DECRETUM XV

**Hec pars continet¹ de penitentia sanorum et infirmorum, et qua commutatione
leviari² possit penitentia³**

1

⁴*Gregorius*⁵

Penitentia⁶ est peccata preterita deflere, et deflenda non admittere.
(*hom. 134 Evangeliorum*) (*De penit. dist. 3, c. Penitentia.*)

2

---

¹ Hec pars. cont. CPVBSLH; Haec quintadecima pars cont. M; *om. Fr*

² leviari RPBSLH; ? C; levare V; leniri M

³ M *adds capitulatio 1-205*

⁴ Quid sit poenitentia *add. as rubr.* M

⁵ Gregorius CM; ex dict. Greg. PV; *om.* BS; Gregorius dicit RL; Gennadius in libro de ecclesiasticis dogmatibus cp. xxiiii H

⁶ vera *add.* H, *om.* CRPBSM

*Ex concilio Carthagin. II. Ut presbiter penitentem iussus ab episcopo suo reconciliet*⁷

Aurelius episcopus dixit, Si quisquam in periculo fuerit constitutus, et se reconciliari divinis altaribus petierit; si episcopus absens fuerit, debet utique presbiter consulere episcopum, et sic periclitantem eius precepto reconciliare, quam rem debemus salubri consilio roborare. Ab universis episcopis dictum est, Placet quod sanctitas vestra necessario nos instruere dignata est.

(cap. 4) *BD 18.13; Ctp 2.16.3] (26, q. 6, c. Aurelius episcopus.)*

---

⁷ *rubr. before insc. M, not CPS*

*Ut penitentibus iuxta peccatum modus penitentie detur. Ex concilio Carthagin. III⁸ cap.
31⁹*

Ut penitentibus secundum differentiam peccatorum, episcopi arbitrio penitentie tempora decernantur.

Ctp 2.17.22] (26, q. 7, c. Penitentibus.)

---

⁸ III CPLHM; *om.* S

⁹ cap. 31 *after* detur PVBS, *here* CRLHM

¹⁰Cap. 32

Ut presbiter inconsulto episcopo non reconciliet penitentem, nisi absente episcopo necessitate cogente. Cuiuscumque penitentis publicum et vulgatissimum crimen est quod universam ecclesiam commoverit, ante absidam manus ei imponatur.

Ctp 2.17.23] (26, q. 6, c. Presbyter.)

---

¹⁰ Ne presbyter clam episcopo reconciliet poenitentem *as rubr.*. Ex eodem concilio *add.* M

Ex concilio Carthag. IV¹¹, Ut ex¹² penitentibus ordinatus clericus deponatur¹³, cap. 68

Ex penitentibus (quamvis sit bonus) clericus non ordinetur. Si per ignorantiam episcopi factum fuerit, deponatur a clero, quia se ordinationis tempore non prodidit fuisse penitentem. Si autem sciens episcopus ordinaverit talem, etiam ipse episcopatus sui ordinandi duntaxat potestate privetur.

Ctp 2.18.67] (Dist. 50, c. Ex penitentibus.)

6

---

¹¹ IV CPM; *om.* S

¹² *ss* C

¹³ *rubr. before insc.* SM, *here* CRPBLH

De lege penitentium. Ex eodem concilio, cap. 79¹⁴

Ut sacerdos penitentiam imploranti¹⁵ absque persone acceptione penitentie leges iniungat.

BD 19.35, cf below 15.52A; Ctp 2.18.73] (26, q. 7, c. Sacerdos.)

7

De negligentibus penitentibus. Ex eodem concilio, cap. 75

Ut negligentiores penitentes tardius reconcilientur.

Ctp 2.18.74]

8

De poscentibus penitentiam, si postea obmutescant. Ex eodem concilio, cap. 76

Is qui penitentiam in infirmitate petit, si casu dum ad eum sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuerit, vel in phrenesin versus fuerit, dent testimonium qui eum audierint, et accipiat penitentiam. Et si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, et infundatur ori eius eucharistia. Si supervixerit, admoneatur a supradictis testibus petitioni sue satisfactum, et subdatur statutis penitentie legibus, quandiu sacerdos, qui penitentiam dedit, probaverit.

BD 18.10; Ctp 2.18.75] (26, q. 6, c. Qui in infirmitate.)

9

De penitentibus, ut in morte viaticum accipiant. Ex eodem concilio, cap. 77

Penitentes qui in infirmitate sunt, viaticum accipiant.

Ctp 2.18.76]

10

De penitentibus si post viaticum supervivant. Ex eodem concilio, cap. 78

Penitentes qui in infirmitate viaticum eucharistie acceperint, non se credant absolutos sine manus impositione, si supervixerint.

BD 18.23; Ctp 2.18.77]

11

De penitentibus si casu aliquo moriantur. Ex eodem concilio, cap. 79

Penitentes qui attente leges penitentie exsequuntur, si casu in itinere vel in mari mortui fuerint, ubi eis subveniri non possit, memoria eorum et orationibus et oblationibus commendetur.

BD 19.128; Ctp 2.18.78] (26, q. 7, c. Sacerdos penitentiam.)

12

---

¹⁴ 79 CPS; 74 M

¹⁵ -anti RPBSLM; -andi C

Ut penitentes mortuos efferant et sepeliant. Ex eodem¹⁶, cap. 81
Mortuos ecclesie penitentes efferant et sepeliant.
Ctp 2.18.80]

13

---

¹⁶ conc. add. M, om. CPS

*Ut penitentes semper genua flectent*¹⁷. *Ex eodem concilio, cap. 82*
Penitentes etiam diebus remissionis genua flectent¹⁸.
Ctp 2.18.81]

14

---

¹⁷ -ent CPBS; -ant C²RP²VLHM

¹⁸ -ent CPBS; -ant C²RVLHM

Ex concilio Arelatensi II. Ut penitentia coniugatis¹⁹ ex consensu detur²⁰, cap. 22

Penitentiam coniugatis non nisi ex consensu dandam.

Ctp 2.24.7] (33, q. 4, c. Penitentiam.)

15

---

¹⁹ non nisi *add.* M, *om.* CPS

²⁰ *rubr. before insc.* M, *not* CPS

*Ex eodem concilio, cap. 25. De apostatis si non revertuntur*²¹

Hi²² qui post sanctam religionis professionem apostatant, et ad seculum redeunt, et postmodum penitentiae remedia non requirunt, sine penitentia communionem penitus non accipiant. Quos etiam iubemus ad clericatus officium non admitti. Et quicumque ille sit, post penitentiam habitum secularem non presumat²³.
Ctp 2.24.9]

16

---

²¹ *rubr. before insc. CVM, here PS*

²² Hi CRPVFr; Si BM; Shi S; *om.* H

²³ quod si praesumpserit ab ecclesia alienus habeatur *add. M, om. CPS*

*De clericis penitentiam volentibus*²⁴. *Ex concilio Arausico, cap. 4*
Penitentiam desiderantibus clericis²⁵ non negandam.
Ctp 2.26.3]

17

---

²⁴ volentibus CPS; petentibus M

²⁵ [etiam, orig.] *add. Fr*

*Ex concilio Agathensi, cap. 15. Qualiter maiores penitentiam accipiant, que minoribus²⁶
non facile committenda est²⁷*

Penitentes tempore quo penitentiam petunt, impositionem manuum, et cilicium super capita a sacerdote, sicut ubique constitutum est, consequantur. Si autem comas non deposuerint, aut vestimenta non mutaverint, abiiciantur. Et nisi digne penituerint, non recipiantur. Iuvenibus autem penitentia non facile committenda est, propter etatis fragilitatem. Viaticum tamen omnibus in morte positis non negandum.

Ctp 2.28.13] (Dist. 50, c. Penitentes.)

---

²⁶ minoribus CPS; iunioribus M

²⁷ rubr. before insc. M

Ex concilio Aurelianensi, cap. 8. Si presbiter aut diaconus se²⁸ pro reatu aliquo ab eucharistia²⁹ suspenderit³⁰

Si diaconus vel³¹ presbiter pro reatu suo se ab altaris communione sub penitentis confessione submoverint, sic quoque si alii defuerint, et causa certe necessitatis exoritur, poscentem baptismum liceat baptizare.

(Aurel. conc. I, c. 14). Ctp 2.29.8] (Dist. 81, c. Si diaconus.)

19

---

²⁸ se CPS; *om.* M

²⁹ se *add.* M, *om.* CPS

³⁰ -int CPS; -it M. *rubr. before insc.* M, *not* CPS

³¹ vel CPS; aut M

*Ex concilio Toletano III, cap. 12. De his qui penitentiam poscunt, si vir est prius
tondeatur³², si femina prius habitum mutet³³*

Quicumque ab episcopo, vel presbitero sanus vel infirmus penitentiam postulat, id ante omnia episcopus observet et presbiter; ut si vir est, si sanus vel infirmus, prius eum tondeat, aut in cinere, et cilicio habitum mutare faciat, et sic penitentiam ei tradat. Si vero mulier fuerit, non accipiat penitentiam, nisi prius aut velata fuerit, aut mutaverit habitum. Sepius enim laicis cum feminis tribuendo desidiose penitentiam, ad lamentanda rursum facinora post acceptam penitentiam relabuntur³⁴.

Ctp 2.36.5]

---

³² -eatur C²RP²VM; -atur CPBS

³³ *rubr. before insc.* M, *not* CPS

³⁴ re- ss C

³⁵*Gregorius Petro subdiacono*

De lapsis sacerdotibus, vel quolibet ex clero observare te volumus, ut in rebus eorum nulla contaminatione miscearis, sed pauperrima regularia monasteria require, que secundum Deum vivere sciunt, et in eisdem monasteriis ad penitentiam lapsos trade, et res lapsorum in eo loco proficiant, in quo agere penitentiam traduntur, quatenus ipsi ex rebus eorum subsidium habeant, qui de correptione eorum sollicitudinem gerunt. Si vero parentes habent, res eorum legitimis parentibus dentur, ita autem, ut eorum stipendia, qui in penitentiam dati fuerint, sufficienter debeant procurari. Si qui vero ex familia ecclesiastica sacerdotes, vel levite, vel monachi, vel clerici, vel quilibet alii lapsi fuerint, similiter dari eos in penitentiam volumus, sed res eorum ecclesiastico iuri non subtrahi, ad usum tamen suum accipiant, unde ad penitentiam subsistant, ne si nudentur, locis in quibus dati fuerint, onerosi sint.

(*li. I Regist., epist. 42) Ctp 1.55.95] (16, q. 6, c. De lapsis.)*

---

³⁵ Qualiter lapsi quilibet de clero, et in monasterium pro agenda poenitentia trusi, sustententur *add. as rubr.*
M

³⁶*Augustinus in*³⁷ *libro primo de baptismo*

Redire dimissa peccata, ubi fraterna charitas non est, apertissime Dominus in evangelio docet, de illo servo, quem cum invenisset debitorem decem millium talentorum, deprecanti omnia dimisit; ille autem conservum suum qui ei debebat centum denarios, cum miseratus non fuisset, iussit eum dominus reddere que ei dimiserat. (*Lib. I de baptis. contra Donatist., cap. 12*) Ctp 3.28.1

---

³⁶ Dimissa peccata denuo ad eum reverti, qui non vult in se peccanti dimittere *add. as rubr.* M

³⁷ in CPS; *om.* M

*Ex dictis Augustini. De his qui in ultimo penitentiam petunt*³⁸

Sane quisquis positus in ultima necessitate egritudinis sue, acceperit penitentiam, et mox ut reconciliatus fuerit, exierit de corpore, fateor vobis, non illi negamus quod petit, sed non presumo dicere quod hinc bene exierit. Si securus hinc exierit, ego nescio. Penitentiam dare possumus, securitatem autem dare non possumus. Numquid dico, dampnabitur? Sed nec dico liberabitur. Vis ergo a dubio liberari? Vis quod incertum est evadere? Age penitentiam dum sanus es. Si sic agis, dico tibi quia securus es, quia penitentiam egisti eo tempore, quo peccare potuisti. Si autem vis agere penitentiam quando iam peccare non potes, peccata te dimiserunt, non tu peccata.

(lib. 50 Homeliarum, homel. 41). BD 18.12] Ctp 3.28.2 (De penit., dist. 7, c. Si quis posit.)

---

³⁸ rubr. before insc. M, not CPS

³⁹*Item Augustinus in*⁴⁰ *libro de penitentia*⁴¹

In actione autem penitentiae ubi tale commissum est, ut is qui commisit, a Christi etiam corpore separetur, non tam consideranda est mensura temporis quam doloris. Cor enim contritum et humiliatum Deus non spernit. Verum quia plerumque dolor alterius cordis occultus est alteri, nec in aliorum notitiam per verba, vel quaecumque alia signa procedit, cum sit coram illo, cui dicitur, Gemitus meus a te non est absconditus; recte constituuntur ab his, qui ecclesiis presunt, tempora penitentiae, ut satisfiat etiam ecclesiae, in qua remittuntur ipsa peccata; extra eam quippe non remittuntur.⁴² Ergo cum tanta est plaga peccati, atque impetus morbi, ut medicamenta corporis et sanguinis Domini differenda sint, auctoritate antistitis debet se quisque ab altario remove ad agendam penitentiam, et eadem auctoritate reconciliari.

(Ex penitentiarii cuiusdam prefatione, quam reperies in admonitione beat. Rhenani, ad calcem Tertul. ea quoniam pene tota ex Aug. consarcinata est, hic August. tribuitur. Porro hic locus decerptus est ex Enchir. c. 65)] Ctp 3.28.3 (De penitentia, Dist. 1, c. In actione.)

---

³⁹ Ut gravium criminum rei auctoritate pontificis segregentur ab altari, et iterum reconcilientur *add. as rubr.*

M

⁴⁰ Aug. in RPBBSL; in C; Aug. M

⁴¹ de pen. CPM; penitentiali S

⁴² Hactenus eo loci August. *add.* M²

⁴³*Item in*⁴⁴ *libro de penitentia*

Iudicet seipsum homo⁴⁵ voluntate dum potest, et mores convertat in melius, ne cum iam non poterit, etiam preter voluntatem a Domino iudicetur. Et cum in se protulerit severissime medicine sententiam, veniat ad antistites, per quos illi claves in ecclesia ministrantur, et tanquam bonus iam incipiens esse filius, maternorum membrorum ordine custodito, a preposito sacramentorum accipiat satisfactionis sue modum, et in offerendo sacrificio contribulati cordis, persistat devotus et supplex. Id tamen agat, quod non solum ipsi prosit ad recipiendam salutem, sed etiam ceteris ad exemplum, ut si peccatum eius non solum in gravi eius malo, sed etiam in tanto scandalo aliorum est, atque hoc expedire utilitati ecclesie videtur antistiti, in notitiam multorum, vel etiam totius plebis agere penitentiam non recuset; non resistat, nor lethali et mortifere plage per pudorem addat tumorem.⁴⁶ Multi enim corriguntur ut Petrus, multi tolerantur ut Iudas, multi nesciuntur donec veniat Dominus qui, et illuminet abscondita tenebrarum, et manifestet cogitationes cordis.

(Lib. 50 homeliarum, home. 50 cap. xi)] Ctp 3.28.4

*Item Augustinus in epistola ad Macedonium*⁴⁷

⁴⁸Caute salubriterque provisum sit, ut locus illius humillime penitentie semel in ecclesia concedatur, ne medicina vilis minus utilis esset egrotis, que tanto magis salubris est, quanto minus contemptibilis fuerit; quis tamen audeat Deo dicere, Quare huic homini qui post primam penitentiam rursus se laqueis iniquitatis astringit⁴⁹, adhuc iterum parcis? Quis audeat dicere erga istos non agi, quod Apostolus ait, Ignoras quia patientia Dei ad penitentiam te adducit? Aut istis exceptis esse definitum, quod scriptum est, Beati omnes qui confidunt in eum? Aut ad istos non pertinere quod dicitur, Viriliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Dominum? Cum igitur super peccatores tanta sit patientia, tanta misericordia Dei, ut in hac temporali vita moribus emendatis non dampnetur in eternum, qui nullius, que sibi prebeatur exspectat misericordiam, quoniam nemo est illo beator, nemo potentior⁵⁰, nemo iustior, quales nos esse oportet homines erga homines, qui hanc vitam nostram, quantacumque laude cumulemus⁵¹, eam sine peccato esse non dicimus? Quod si dixerimus nosipsos (sicut scriptum est) decipimus, et veritas in nobis non est.

(Episto. 54)] Ctp 3.28.5 (Dist. 1, c. Iudicet.) (Dist. 50, c. Quamvis)

⁴³ Quantum condescendi oporteat poenitentibus *add. as rubr.* M

⁴⁴ in CPS; *om.* M

⁴⁵ homo CPSM; in istis *Fr*

⁴⁶ (Cap. 12.) *add. Fr*

⁴⁷ (epist. 45, post init.) *add. Fr*

⁴⁸ Quamvis *add. M, om. CPS*

⁴⁹ [obstr. or.] *add. Fr*

⁵⁰ nemo pot. *in mg.* P

⁵¹ (commendemus, or.) *add. Fr*

⁵²*Augustinus in epistola ad Armentarium et Paulinam*

Si res aliena, propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur penitentia, sed fingitur. Si autem veraciter agitur, non remittetur peccatum nisi restituatur ablatum, sed, ut dixi, cum restitui potest

(*epist. 54 ad Macedonium*) cf 13.4 above] Ctp 3.28.6, cf 3.23.3 (11, q. 6, c. Si res aliena.)

26

Quod ultima conversio mente potius estimanda sit quam tempore. Ex decretis Celestini pape, cap. 20

Vera ergo ad Deum conversio in ultimis positorum, mente potius estimanda est quam tempore, propheta hoc taliter asserente, Si conversus ingemueris, tunc salvus eris. Cum ergo Dominus sit cordis inspector, quovis tempore non est deneganda penitentia postulanti, cum ille se obliget iudici, cui occulta omnia noverit revelari.

(*episto. 2 ad Gallie episc., cap. 2*) BD 18.1]

27

---

⁵² Non posse perfecte poenitere pro aliquo ablato, nisi restituatur, si potest restitui *add. as rubr.* M

Quod omnis fidelis in ultimis positus sanctificato oleo ungi⁵³ debeat. Ex decretis Calixti pape

Beatus enim Iacobus apostolus in epistola sua scripsit, Infirmatur quis in vobis, inducat presbiteros ecclesie, et orent super eum, ungentes eum oleo, in nomine Domini, et oratio fidei salvabit infirmum. Hoc et apostoli in Evangelio fecisse leguntur, et nunc ecclesie consuetudo tenet, ut infirmi oleo consecrato ungantur a presbiteris, et oratione comitante sanentur. Non solum presbiteris uti licet hoc sacro oleo in suis infirmitatibus, sed, ut Innocentius papa describit⁵⁴, etiam omnibus Christianis uti licet eodem oleo, in sua, aut suorum necessitate ungendo. Quod tamen oleum non nisi ab episcopis licet confici. Nam quod ait, Oleo in nomine Domini, significat, oleo in nomine Domini⁵⁵ consecrato, vel certe quia etiam, cum ungunt infirmum, nomen Domini super eum invocare debent. Et si in peccatis sit, dimittuntur ei. Multi propter peccata in animam facta, infirmitate aut etiam morte plectuntur corporis. Unde ait Apostolus Corinthiis, Quia corpus Domini indigne percipere erant soliti, ideo inter vos multi infirmi, et imbecilles, et dormiunt multi. Si ergo infirmi in peccatis sint, et hec presbiteris ecclesie confessi fuerint, ac perfecto corde ea derelinquere atque emendare sategerint, dimittentur eis. Neque enim sine confessione emendationis⁵⁶ queunt dimitti. Unde recte subiungitur, Confitemini alterutrum peccata vestra, et orate pro invicem, ut salvemini.

BD 18.2]

28

De illis, qui propter timorem mortis in ipsa infirmitate confitentur peccata sua. Ex concilio Nannetensi, cap. 2

Infirmus qui necessitate mortis urgente confitetur peccata sua, sub ea conditione a sacerdote reconciliatur, ut si ei Dominus vitam donaverit, sanitatemque reddiderit, secundum qualitatem delicti, et secundum canonum statuta, et penitentialium probatorum peniteat.

BD 18.3]

29

De illis qui in necessitatis tempore et penitentiam et reconciliationem desiderant. Ex decretis Leonis pape, cap. 9

---

⁵³ ungi RPVBSM; ungui C

⁵⁴ (Innocen. I epist. 1, ca. 8) add. M²

⁵⁵ significat - Dom. in mg. C

⁵⁶ [confessionis emendatione] add. M²

His autem qui in⁵⁷ tempore necessitatis, et in periculis urgente instantia, presidium penitentiae, et mox reconciliationis implorant, nec satisfactio interdicenda est, nec reconciliatio deneganda, quia misericordie Domini nec mensuras possumus ponere, nec tempora definire, apud quem nullas patitur venie moras conversio⁵⁸, dicente Domino per prophetam, Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris, et alibi, Dic tu iniquitates tuas prior ut iustificeris. Item, Quia apud Dominum misericordia est, et copiosa apud eum redemptio. In dispensandis itaque Dei donis, non debemus osse difficiles, nec se accusantium gemitus, lacrimasque negligere, cum ipsam penitenti afflictionem⁵⁹ ex Dei credamus inspiratione conceptam, dicente Apostolo, Ne forte det illis Deus penitentiam, ut resipiscant a diaboli laqueis, a quo captivi tenentur ad ipsius voluntatem.
(Leo. pa. I, episto. 91 ad Theodorum) BD 18.4] (26, q. 6, c. His qui in tempore.)

30

De eadem re. Ex decretis Innocentii pape, cap. 22

---

⁵⁷ in CPVBLH; om. SM

⁵⁸[vera] add. Fr

⁵⁹[al. poenitendi affectionem] add. Fr

Et hoc quesitum est, quid de eis⁶⁰ observari oporteat qui post baptismum omni tempore incontinentie voluptatibus dediti, in extremo fine vite sue penitentiam simul et reconciliationem communionis exposcunt. De his observatio prior, durior; posterior, interveniente misericordia, inclinatio est. Nam consuetudo prior tenuit ut concederetur eis penitentia, sed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebre persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, merito negata communio est concessa penitentia, ne totum penitus negaretur, et duriores remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem ecclesiis suis reddidit, iam terrore depulso, communionem dari obeuntibus placuit, et propter misericordiam, quasi viaticum profecturis, et ne Novatiani heretici negantis veniam, asperitatem et duritiam subsequi videamur. Tribuitur ergo cum penitentia extrema communio, ut homines eiusmodi, vel in supremis suis permittente Salvatore nostro, a perpetuo exitio vindicentur.

(Innocen. pa. I epist. 3 ad Exuperium, c. 2). BD 18.5]

31

---

⁶⁰ eis CPS; iis M

De illis qui ad exitum veniunt, ut ultimo et necessario viatico minime⁶¹ priventur. Ex concilio Niceno, cap. 13

De his qui ad exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua, regularisque servabitur, ita ut si quis egreditur de corpore, ultimo et necessario viatico minime privetur. Quod si desperatus, et consecutus communionem oblationisque particeps factus, iterum convaluerit, sit inter eos qui communionem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni cuilibet, in exitu posito et poscenti sibi communionis gratiam tribui, episcopus probabiliter ex oblatione debebit dare.
BD 18.6] (26, q. 6, c. De his vero.)

---

⁶¹ minime CPS; non M

Quod penitentia possit abolere⁶² peccata, etiam si in ultimo vite spiritu⁶³ peniteat. Ex concilio Magontiensi, cap. 2

Penitentiam posse abolere peccata indubitanter credimus, etiam si in ultimo vite spiritu admissor⁶⁴ peniteat, et vel publica lamentatione peccata prodantur, quia Dei propositum, quo decrevit salvare quod perierat, stat immobile. Et ideo, quia voluntas eius non mutatur, sive emendatione vite, si tempus conceditur, sive supplici confessione, si continuo vita exceditur, venia peccatorum fideliter presumatur ab illo, qui non vult mortem peccatoris, sed ut convertatur a perditione penitendo, et salvetur miseratione Domini ut vivat⁶⁵. Si quis aliter de iustissima pietate Dei sentit, non Christianus, sed Novatianus est.

(August. id habet lib. De ecclesiis. dogmati. cap. 80.) BD 18.7]

33

---

⁶² -ere CPS; -eri M

⁶³ quis *add.* M, *om.* CPS

⁶⁴ admissor CPS; admissorum [admissor *add.* M²] M

⁶⁵ [et salvatus miseratione Domini vivat. Sic hodie August.] *add.* M²

*De lapsis in ultimis⁶⁶ positis, ut viatico munere, si rogaverint, eis debeat subveniri. Ex
epistola Siricii pape*

Quicumque carnali fragilitate ceciderint viatico munere, cum ad Dominum
ceperint proficisci, si rogaverint, per communionis gratiam volumus subveniri.
BD 18.8]

34

*De illis infirmis, qui dum penitentiam petierint, et antequam sacerdos veniat, officium
oris amittunt. Ex epistola Leonis pape*

---

⁶⁶ -imis CPS; -imo M

Ita ergo talium necessitati auxiliandum est, ut nec actio illis penitentiae, nec communionis gratia denegetur, si eam etiam amisso vocis⁶⁷ officio per iudicia integri sensus querere comprobentur. Quod si ita aliqua egritudine fuerint aggravati, ut, quod paulo ante poscebant, sub presentia sacerdotis significare non valeant, testimonium fidelium circumstantium illis prodesse debet⁶⁸ simul tamen et⁶⁹ penitentiae, et reconciliationis beneficium consequantur.

(*epistola 91*) *BD 18.9*]

35

De eadem re. Ex decret. Eusebii pape, cap. 10

---

⁶⁷[oris] *add.* M

⁶⁸debet CRLH; debent PVBS; debet ut M

⁶⁹simul tamen et CPS; simul et [simul tamen et, etc. *add.* M²] M

Si quis penitentiam petens, dum sacerdos venerit, fuerit officio lingue privatus, constitutum est ut, si idonea testimonia habuerit, quod ipse penitentiam petiisset, et ipse per motus aliquos sue voluntatis aliquod signum facere potest, sacerdos impleat omnia, sicut supra circa egrotantem penitentem scriptum est, id est orationes dicat, et unget eum oleo sancto, et eucharistiam ei donet, et postquam obierit, ut cum ceteris fidelibus ei subministret⁷⁰.

BD 18.11]

36

De infirmis in periculo mortis constitutis. Ex penitentiali Theodori

Ab infirmis in periculo mortis positus, per presbiteros pura inquirenda est confessio peccatorum; non tamen illis imponenda quantitas penitentiae, sed innotescenda, et cum amicorum orationibus, et elemosinarum studiis pondus penitentiae sublevandum. Et si forte migraverint, ne obligati et a communione alieni, vel consortio venie fiant. A quo periculo si divinitus ereptus convalescerit, penitentiae modum a suo confessore impositum diligenter observet. Et ideo secundum canonicam auctoritatem, ne illis ianua pietatis clausa videatur, orationibus et consolationibus ecclesiasticis sacra cum unctione olei animati, secundum statuta sanctorum Patrum communione viatici reficiantur.

(Mogunt. sub Leone IV, c. 26). BD 18.14] Ctp 3.28.7 (26, q. 7, c. Ab infirmis.)

37

---

⁷⁰ *after corr. C*

*De quodam qui Christum negaverat⁷¹, quomodo in extremis viatico liberatus est.
Dionisius in ecclesiastica historia dicit⁷²*

In historia ecclesiastica Dionisius rescribens ad Fabianum inducit quamdam historiam dicens, Serapionem quemdam fuisse apud Alexandriam, unum ex his qui lapsi sunt, eumdem⁷³ sepe deprecatum esse, ut susciperetur, nec tamen impetrasse. Oppressum deinde hunc egritudine, ita ut tres dies sine voce prorsus iaceret, paululum vero quarto die respirantem, vocasse ad se filiolum suam, et dixisse fertur, Quousque me detinetis? queso vos, cito aliquis presbiterorum veniat, ut possim dimitti. Et cum hoc dixisset, rursum sine voce permansit. Abiit cito cursu ad presbiterum puer noctis tempore. Infirmabatur presbiter, venire non potuit; tamen quia preceptum fuerat, ut lapsis in exitu nemo reconciliationis solatia denegaret, et maxime his, quos prius id rogasse constat⁷⁴, parum eucharistie puero dedit. Regrediente puero, adhuc antequam ingrederetur domum, rursum Serapion, Redisti, inquit, fili? Licet presbiter venire non potuit, tamen imple quod tibi imperatum est, ut possim recedere. Cumque accepisset eucharistiam, velut catenis quibusdam vinculisque diruptis, letiorem iam spiritum reddidit. Ex quo constat huius boni auxilio nullum debere fraudari.

(Eusebi. eccle. Hist. lib. 6, ca. 34, ex translatione Rufini) BD 18.15]

38

*Ut presbiteri de occultis peccatis iussu episcopi penitentes reconcilient. Ex decreto
Evaristi pape, cap. 3*

Ut presbiteri de occultis peccatis iussione episcopi penitentes reconcilient, et (sicut supra premisimus) infirmantes absolvant et communicent.
BD 18.16] Ctp 3.28.8 (26, q. 6, c. Presbyteri.)

39

⁷¹ Ot begins -rat

⁷² dicit after Dionysius M, not CPBSOt

⁷³ -que add. M, om. CPBSOt

⁷⁴ -at CPBSOt; -abat M

De penitente, si in ipsa penitentia de corpore exierit, et reconciliari desiderat. Ex concilio Arausico⁷⁵, cap. 3

Qui recedunt de corpore penitentes, placuit sine reconciliatoria manus impositione eis communicare; quod moriente⁷⁶ suffecit⁷⁷ consolatione⁷⁸ secundum diffinitiones patrum, qui huiusmodi communionem congruentem⁷⁹ viaticum nominarunt. Ut⁸⁰ si⁸¹ supervixerint, stent in ordine penitentium⁸² ut, ostensis necessariis⁸³ penitentie fructibus, legitimam communionem cum reconciliatoria manus impositione percipiant.
BD 18.17] (26, q. c. 6, c. Qui recedunt.)

---

⁷⁵ I add. Fr, om. CPSM

⁷⁶ -te CPBSOt; -tis M

⁷⁷ -ecit CPBSLOt; -icit VM

⁷⁸ consolatione CRBSLOt; ad (ss P) consolationem PV; consolationi [reconciliationi add. M²] M

⁷⁹ -tem CPBSOt; -ter P²M; -ent' V

⁸⁰ Ut CPVBSM; Et Ot

⁸¹ [quod si, or.] add. Fr

⁸² -tum CPBOtM; -tium S

⁸³ -ariis CPVBSM; -ius Ot

Ut quinta feria ante Pascha penitentibus sit remittendum; ante autem, si ad desperationem infirmitatis devenerint. Ex epistola Innocentii⁸⁴ pape, cap. 7

De penitentibus autem qui sive ex gravioribus commissis, sive ex levioribus penitentiam gerunt, si nulla intervenit egritudo, quinta feria ante Pascha eis remittendum Romane ecclesie consuetudo demonstrat. Ceterum de pondere estimando delictorum, sacerdotis est iudicare, ut attendat ad confessionem penitentis, et ad fletus atque lacrimas corrigentis, ac tum iubere dimitti, cum viderit congruam satisfactionem. Sane si quis in egritudinem inciderit, atque usque ad desperationem devenerit, ei est ante tempus Pasche relaxandum, ne de hoc⁸⁵ seculo absque communione discedat.

(Inno. I epist. 1 ad Decentium, cap. 7) BD 18.18] (De cons., dist. 3, c. De penitentibus.)

---

⁸⁴ in capite in mg. C

⁸⁵ om. Migne

*De illis qui in ecclesia remitti peccata non crediderint*⁸⁶. *Ex dictis Augustini*
Qui vero⁸⁷ in ecclesia remitti peccata non credens, contempnit divini muneris
largitatem, et in hac obstinatione⁸⁸ mentis diem claudit extremum, reus est illo
irremissibili peccato in Spiritum sanctum, in quo Christus peccata dimittit.
(in *Enchi. c. 83*). *BD 18.19*]

---

⁸⁶ non cred. CPB; negaverint M

⁸⁷ vero CPBSM; *om.* Ot

⁸⁸ Ot *ends ob-*

Quod infirmis⁸⁹ omni hora cibum sumere liceat. Ex concilio Magontiensi, cap. 23

Infirmis licet omni hora cibum potumque sumere, quotiescumque desiderant.
BD 18.20] Ctp 3.28.9

---

⁸⁹ *corr. fr. -mus C*

*De illis sacerdotibus qui morientibus penitentiam denegaverint*⁹⁰. *Ex decretis Iulii pape*

Si quis presbiter penitentiam abnegaverit morientibus, reus erit animarum, quia Dominus dicit, Quacumque die fuerit conversus peccator, vita vivet, et non morietur. Vera enim conversio⁹¹ in ultimo tempore potest esse, quia Dominus non solum temporis, sed etiam cordis inspector est, sicut latro unius momenti penitentia meruit esse in paradiso in hora ultima confessione⁹².

(*ad calcem decretorum Iulii*). *BD 18.21] Ctp 3.28.10 (26, q. 6, c. Si presbyter.)*

44

Quod nulli ultima penitentia sit deneganda. Ex decretis Celestini pape, cap. 10

---

⁹⁰ -averint CBSM; -ant PV

⁹¹ [al. confessio] *add. Fr*

⁹² ultima confessione CPBSH; ultima L; ultimae confessionis M

Agnovimus enim penitentiam morientibus denegari, nec illorum desideriis annui, qui obitus sui tempore hoc anime sue cupiunt remedio subveniri. Horremus, fateor, tante impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate desperet, quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere, et periclitantem sub onere peccatorum hominem, pondere quo se ille expedire⁹³ desiderat, liberare. Quid hoc rogo aliud est quam morienti mortem addere, eiusque animam sua eruditate, ne absoluta esse possit, occidere? cum Deus ad subveniendum paratissimus, invitans ad penitentiam sic promittat peccatori, In quacumque die conversus fuerit, peccata eius non reputabuntur ei. Et iterum, Nolo mortem peccatoris, sed tantum ut convertatur, et vivat. Salutem ergo homini adimit quisquis mortis tempore penitentiam⁹⁴ denegaverit, et desperaverit de clementia Dei, qui eum ad subveniendum morienti sufficere vel momento posse non credidit. Perdidisset latro in cruce premium ad Christi dextram pendens, si illum unius hore penitentia non iuvisset. Cum esset in pena penituit, et per unius sermonis professionem habitaculum paradisi, Deo promittente⁹⁵, promeruit.

(*Coelest. I episto. 2 ad epis. Gallie, cap. 2*) BD 18.22] (26, q. 6, c. Agnovimus.)

45

Ut in capite Quadragesime omnes publice penitentes in civitatem veniant, et ante fores ecclesie nudis pedibus et cilicio induti episcopo suo se representent. Ex concilio Agathensi, cap. 9

---

⁹³ [expediri] *add. M*; [se expediti, or.] *add. Fr*

⁹⁴ [speratam inseritur in orig. et Gr.] *add. Fr*

⁹⁵ -en- *ss C*

In capite Quadragesime⁹⁶ omnes penitentes qui publicam suscipiunt aut susceperunt penitentiam, ante fores ecclesie se representent episcopo civitatis, sacco induti, nudis pedibus, vultibus in terram prostratis, reos se esse ipso habitu et vultu proclamantes. Ibi adesse debent decani, id est archipresbiteri parociarum, et presbiteri penitentium, qui eorum conversationem diligenter inspicere debent, et secundum modum culpe penitentiam per prefixos gradus iniungant. Post hec in ecclesiam eos introducat, et cum omni clero septem penitentiae psalmos in terram prostratus cum lacrimis pro eorum absolutione decantet. Tunc resurgens⁹⁷ ab oratione iuxta quod canones iubent manus eis imponat, aquam benedictam super eos spargat, cinerem prius mittat, deinde cilicio capita eorum cooperiat, et cum gemitu et crebris suspiriis eis denuntiet, quod sicut Adam proiectus est de paradiso, ita et ipsi ab ecclesia pro peccatis abiiciuntur. Post hec iubeat ministris, ut eos extra ianuas ecclesie expellant. Clerus vero prosequatur eos cum responsorio, In sudore vultus tui vesceris pane, etc., ut videntes sanctam ecclesiam pro facinoribus suis tremefactam atque commotam, non parvipendant penitentiam. In sacra autem Domini cena rursus ab eorum decanis, et eorum presbiteris ecclesie liminibus represententur.

(Dist. 50, c. In capite.) BD 19.26] Ctp 3.28.11

45A (S)

Ut penitentes quando penitentiam petunt impositionem manuum consequantur. Ex eodem concilio, cap. 7

Penitentes tempore quo penitentiam petunt impositionem manuum et cilicium super capita a sacerdote sicut ubique constitutum est consequantur. Si autem comas non deposuerint aut vestimenta non mutaverint abiciantur.

BD 19.27]

46

Qua auctoritate modus penitentiae peccata confitentibus imponi debeat. Ex concilio Maguntiensi, cap. 10

Modus tempusque penitentiae peccata sua confitentibus aut per antiquorum canonum institutionem, aut per sanctarum Scripturarum auctoritatem, aut per ecclesiasticam consuetudinem probatam imponi debet a sacerdotibus. Nam qui peccatis gravibus leves quosdam et inusitados imponunt penitentiae modos, consuunt pulvillos, secundum propheticum sermonem, sub omni cubito manus, et faciunt cervicalia sub capite universe etatis, ad capiendas animas. Sed discretio servanda est inter penitentes publice et absconse. Nam qui publice peccat, oportet ut publice multetur penitentia, et secundum ordinem canonum pro merito suo excommunicetur et reconcilietur.

(Cabillon. 2 cap. 38) BD 19.28]

⁹⁶ cap. Quad. CPM; Quad. cap. S

⁹⁷ [exurgens] add. M²

47

Quod diversitas culparum diversitatem faciat penitentiarum. Ex dictis Augustini

Diversitas culparum diversitatem facit penitentiarum. Nam et corporum medici diversa medicamenta componunt, ut aliter vulnera, aliter morbum, aliter tumores, aliter putredines, aliter caligines, aliter confractiones, aliter combustiones curent. Ita et spirituales medici diversis curationum generibus animarum vulnera sanare debent. Sed quia hoc paucorum est, ad purum scilicet cuncta cognoscere et curare, et mederi, atque ut integrum salutis statum valeant revocare, ideo solerter admonemus doctum quemque sacerdotum Christi, ut non ex suo sensu, sed secundum canonum statuta, et traditiones Patrum universa disponat, et conditionem utriusque sexus, etatem, paupertatem, causam, statum, personam cuiusque penitentiam agere volentis, ipsum quoque cor penitentis inspiciat, et secundum hec ut sibi visum fuerit, ut sapiens medicus, singula queque diiudicet.

BD 19.29]

48

Quod multi sint fructus penitentiae. Ex dictis eiusdem

Multi sunt penitentiae fructus, per quos⁹⁸ ad expiationem criminum pervenitur. Non enim tantum simplici illo penitentiae nomine salus eterna repromittitur, ut illud apostolicum, Penitemini igitur, inquit, et convertemini, ut deleantur peccata vestra. Et illud prophetica, Cum conversus ingemueris, tunc salvus eris. Propter illum nudum gemitum, et propter illud nudum nomen penitentiae nullus salvabitur, sed per veram confessionem, et sacerdotis intelligentis consilium, et per charitatis affectum, et per elemosinarum fructum peccatorum moles subruitur.

BD 19.30]

49

---

⁹⁸ per quos *in mg. P*

Cur canones non perfecte prefigant pro⁹⁹ unoquoque crimine tempus et mensuram penitentiae. Ex dictis Hieronimi

Mensuram autem temporis in agenda penitentia, idcirco non satis aperte prefigunt canones pro unoquoque crimine, ut de singulis dicant, qualiter unumquodque emendandum sit, sed magis in arbitrio sacerdotis intelligentis relinquendum statuunt. Quia apud Deum non tam valet mensura temporis quam doloris, nec abstinencia tantum ciborum quam mortificatio vitiorum. Propter quod tempora penitentiae fide et conversatione penitentium abbrevianda precipiunt, et negligentia protelanda existimant. Tamen¹⁰⁰ pro quibusdam culpis modi penitentiae sunt impositi, iuxta quos cetera perpendende sunt culpe, cum sit facile per eosdem modos vindictam et censuram canonum estimare.

(Id habes in prefatione poenitentiarii illius cuius supra meminimus ad ca. 23) BD 19.31] (De penitent. dist. I, c. Mensuram.)

50

De illis, qui penitentiam sibi iniunctam adimplere festinant. Ex penitentiali Romano

Unumquemque hominem accedentem ad penitentiam, si videris acriter et assidue stare in penitentia, statim remissius age adversus eum. Qui vero potest implere quod impositum est ei, noli prohibere, sed permitte. Magis enim laudandi sunt hi qui celeriter debitum pondus persolvere festinant, quia ieiunium debitum est pondus, et sic amandum his qui penitentiam agunt, quia si ieiunaverit et compleverit quod illi mandatum est a sacerdote, purificabitur a peccatis. Quod si iterum ad pristinam consuetudinem peccati reversus fuerit, sic est quomodo canis, qui revertitur ad vomitum proprium. Omnis itaque penitens, non hoc solum debet ieiunare quod illi mandatum est a sacerdote, verum etiam postquam compleverit ea que illi iussa sunt, debet quantum ipsi visum fuerit ieiunare. Si enim egerit ea que illi sacerdos preceperit, illa peccata tantum que confessus est remittentur. Si vero postea ex sua voluntate ieiunaverit, mercedem sibi acquirat et regnum celorum. Qui ergo totam septimanam ieiunat pro peccatis, Sabbato et Dominica die manducet et bibat quicquid ei appositum fuerit. Custodiat tamen se a crapula et ebrietate. Quia omnis luxuria de ebrietate nascitur. Ideo beatus Paulus prohibuit, dicens, Nolite inebriari vino, in quo est luxuria, non quia in vino est luxuria, sed in ebrietate.

BD 19.32]

51

⁹⁹ pro CPS; om. M

¹⁰⁰[Exstant tamen impositi] add. M²

Ut quotiescumque aliquis ad penitentiam accesserit¹⁰¹, sacerdotes ieiuniis et orationibus cum eis communicare debeant. Ex Penitentiali Theodori

Quotiescumque Christiani ad penitentiam accedunt, ieiunia iniungimus, et nos communicare cum eis debemus in ieiunio unam aut duas septimanas, aut quantum possumus, ut non dicatur nobis, quod sacerdotibus Iudeorum dictum est a Domino, Ve vobis legis peritis, qui aggravatis homines, et imponitis super humeros eorum onera gravia, et importabilia, ipsi autem uno digito vestro non tangitis sarcinas ipsas. Nemo enim potest sublevare cadentem sub pondere, nisi inclinaverit se, ut porrigat ei manum. Neque ullus medicorum vulnera infirmantium potest curare, nisi fetoribus fuerit particeps. Ita quoque nullus sacerdotum vel pontifex peccatorum vulnera curare potest, aut animabus peccata auferre, nisi prestante sollicitudine et oratione lacrimarum. Necesse est ergo, vos fratres charissimi, sollicitos esse pro peccantibus, quia simus alterutrum membra. Ideoque et nos si viderimus aliquem in peccatis iacentem, festinemus eum ad penitentiam per nostram doctrinam revocare, et quotiescumque dederis consilium peccanti; simul quoque da illi penitentiam statim, quantum debeat ieiunare, aut elemosinis redimere peccata sua, ne forte obliviscaris que tibi iam dixerat, et iterum tibi necesse sit interrogare, et forsitan erubescat iterum peccata sua confiteri, et invenietur iam amplius iudicari.

BD 19.33]

---

¹⁰¹ aliquis ad poen. accesserit CPS; aliqui ad poen. accesserint M

Quod contingat hominem interdum animi motu, interdum carnis¹⁰² fragilitate peccare. Ex concilio Cabillonensi¹⁰³, cap. 32

Sed et hoc emendatione indigere perspeximus, quod quidam, dum confitentur peccata sua sacerdotibus, non plene id faciunt. Quia ergo constat hominem ex duabus esse substantiis, anima videlicet et corpore, et interdum animi motu, interdum carnis fragilitate peccatur, solerti indagatione debent inquiri ipsa peccata, ut ex utrisque plena sit confessio, scilicet ut et ea confiteantur que per corpus gesta sunt, et ea quibus in sola cogitatione delinquitur. Instruendus itaque est peccatorum suorum confessor, ut de octo principalibus vitiis sine quibus in hac vita difficile vivitur, confessionem faciat, quia aut cogitatione, aut (quod est gravius) opere eorum instinctu peccavit. Odium etenim, invidia, superbia, et cetera huiusmodi anime pestes tanto periculosius ledunt quanto subtilius serpunt.

BD 19.34]

52A (BS)

Ut penitentia absque persone acceptatione iniungatur. Ex concilio Cart', cap. 73

Ut sacerdos penitentiam imploranti absque persone acceptatione penitentie leges iniungat.

BD 19.35] cf above 15.6

53

De incestis occulte commissis. Ex dictis Augustini

---

¹⁰² carnis CPM; animi S

¹⁰³ II *add. M, om. CPS*

Si quis incestum occulte commiserit, et sacerdoti occulte confessionem egerit, indicetur ei remedium¹⁰⁴ canonicum¹⁰⁵ quod subire debuisset, si eius facinus publicatum fuisset. Verum quia latet commissum, detur ei a sacerdote consilium, ut saluti anime sue pro occulta penitentia proficiat, hoc est, ut veraciter ex corde se graviter deliquisse confiteatur, et per ieiunia et elemosinas, vigiliis atque sacras orationes cum lacrimis se purgare contendat, et sic se ad spem venie pro misericordia Dei pervenire confidat.
BD 19.36]

---

¹⁰⁴ *corr. fr.* iudicium P

¹⁰⁵ [canonum] *add.* M²

*Ut¹⁰⁶ inter penitentes¹⁰⁷ publice et absconse¹⁰⁸ discretio observanda sit. Ex concilio
Magontiensi, cap. 21*

Ut discretio servanda sit inter penitentes qui publice et qui absconse penitere
debeant.

(*concil. Remens. c. 31, et Cabil. II, c. 38*). *BD 19.37*]

54A (S)

---

¹⁰⁶ Ut CPS; Quod M

¹⁰⁷ penitentes CPS; *om.* M

¹⁰⁸ poenitentes *add.* M, *om.* CPS

De illis qui negligunt penitentiam. Ex concilio Cart', cap. 75¹⁰⁹
Ut negligentiores penitentes tardius recipiantur
BD 19.38]

---

¹⁰⁹ *corr. fr. xxv S*

*Ut penitentem ex corde¹¹⁰ magna exhilaratione sacerdotes suscipere debeant¹¹¹. Ex dictis
Basili episcopi*

Penitentem ex corde ita oportet suscipi, sicut Dominus ostendit, cum dicit, quia convocavit amicos suos et vicinos dicens, Congratulamini mihi, quia inveni ovem meam quam perdideram.

(in regulis brevioribus respo. ad interrog. 8). BD 19.39] (26. q. 7, c. Penitentem.)

55A (S)

Ut secundum differentiam peccatorum episcopi arbitrio penitentie tempora discernantur.

Ex concilio Africano

Ut penitentes secundum differentiam peccatorum episcopi arbitrio penitentie tempora decernantur, et ut presbiter, inconsulto episcopo, non reconciliet penitentem nisi absentia episcopi necessitate cogente. Crimen quod universam ecclesiam commoverit ante absidam manus eius imponatur.

BD 19.40]

56

De his qui iam cessaverunt peccare, et perfecte penituerunt, ut communio eis in ipsa penitentia concedatur. Ex concilio Laodicensi, cap. 2

---

¹¹⁰ penitentem ex corde CVBS; penitentes ex corde RL; poenitentes P; ex corde poenitentem M

¹¹¹ susc. debeant CPBS; suscipiant M

De his qui facinoribus diversis peccaverunt, et perseverantes in oratione¹¹², conversionem a malis habuere perfectam, pro qualitate delicti, talibus post penitentiae tempus impensum propter clementiam et bonitatem Dei communio concedatur.

BD 19.41] (26, q. 7, c. His qui.)

56A (S)

De lapsis quomodo eos fraterne affectu corripere et consolari debeant, ut non inciderit in insidias diaboli et desperent. Ex epistola Calixti pape

Sed si aliquis lapsus quoquomodo fuerit portemus eum et fraterno corripiamus affectu, sicut ait beatus apostolus, Si preoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis huiusmodi instruite in spiritu levitatis, considerans te ipsum ne et tu temperis. Alter alterius onera portate, et sic ad adimplebitis legem Christi. Porro sanctus David de criminibus mortiferis agit penitentiam, et tamen in honore permansit. Beatus quoque Petrus amarissimas lacrimas fudit quando Dominum negasse penituit, et tamen apostolus permansit, et Dominus per prophetam peccantibus pollicetur dicens, Peccator in quacumque die conversus ingemuerit omnium iniquitatum illius non recordabor. Errant enim qui putant sacerdotes post lapsum si condignam egerint penitentiam Domino ministrare non posse, et suis honoribus frui si bonam deinceps vitam duxerint, et suum sacerdotium condigne custodierint. Et ipsi qui hoc putant non solum errant sed etiam traditas ecclesie claves dissipare et abigere videntur. De quibus dictum est, Quicumque solveris super terram erunt soluta et in celo. Alioquin hec sententia aut omini non est aut non vera. Nos vero indubitanter tam Domini sacerdotes quam reliquos fideles post dignam satisfactionem posse revocari ad honores credimus, testante Domino per prophetam, Numquid qui dormit non adiciet ut resurgat? Et alibi, Nolo, inquit Dominus, mortem peccatoris sed ut convertatur et vivat. Et propheta David penitentiam agens dixit, Redde mihi letitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me. Ipse namque post penitentiam et alios docuit et sacrificium Deo obtulit, dans exemplum doctoribus sancte ecclesie si lapsi fuerint et si condignam penitentiam gesserint, utrumque facere posse, et offerre et alios docere.

BD 19.42] cf IP 3.148 pt

57

De lapsis in ordinibus sacris, si restaurari possint

¹¹² [confessionis et poenitentiae, inser. in orig.] *add. Fr*

Augustinus ad Petrum diaconum de fide scribens, ait, Omni homini in hac vita esse potest utilis penitentia, quam quocumque tempore homo egerit, quamlibet iniquus, quamlibet annosus, si toto corde renuntiaverit peccatis preteritis, et pro eis in conspectu Dei non solum corporis, sed etiam cordis lacrimas fuderit, et malorum operum maculas bonis operibus diluere curaverit, omnium peccatorum indulgentiam mox habebit. Hoc enim nobis Dominus prophetico promittit eloquio, dicens, Si conversus fueris, et ingemueris salvus eris. Et alio loco dicitur. Fili, peccasti, ne adicias iterum, sed et de preteritis deprecare, ut tibi dimittantur. Nunquam peccanti esset indicta pro peccatis deprecatio, si deprecanti non esset remissio concedenda. Sed etiam penitentia peccatori tunc prodest, si eam in ecclesia catholica gerat, cui Deus in persona beati Petri ligandi solvendique tribuit potestatem, dicens, Que alligaveris super terram, erunt ligata et in celis; et quecumque solveris super terram, erunt soluta et in celis. In quacumque igitur etate homo veram peccatorum suorum egerit penitentiam, et vitam suam, Deo illuminante, correxerit, non privabitur munere indulgentie, quia Deus, sicut per prophetam dicit, non vult mortem peccatoris, quantum ut revertatur a via sua mala, et vivat anima eius. Verumtamen nullus hominum debet sub spe misericordie Dei in suis diutius remanere peccatis, cum etiam in ipso corpore nemo velit sub spe future salutis diutius egrotare. Tales enim qui ab iniquitatibus suis recedere negligunt, et sibi de Deo indulgentiam repromittunt, nonnunquam ita preveniuntur repentino Dei furore ut nec conversionis tempus, nec beneficium remissionis inveniant. Ideo unumquemque nostrum sancta Scriptura benigne premonet, dicens, Ne tardaveris converti ad Dominum, et ne differas de die in diem; subito enim veniet ira eius, et in tempore vindicte disperdet te. Dicit etiam beatus David, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. Cui beatus quoque Paulus concordat his verbis, Videte fratres, ne forte sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi a Deo vivo, se adhortamini vosmetipsos per singulos dies, nec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Obdurato ergo vivit corde qui se non convertit, desperans de indulgentia peccatorum, sive qui sic misericordiam Dei sperat, ut usque in finem vite presentis in suorum criminum perversitate remaneat. Proinde diligentes misericordiam Dei, metuentesque iustitiam, nec de remissione peccatorum desperemus, nec remaneamus in peccatis, scientes quia illa omnium hominum debita sit exactura equitas iustissimi iudicis, que non dimiserit misericordia clementissimi Redemptoris. Sicut enim misericordia suscipit, absolvitque conversos, ita iustitia repellit et punit obduratos. Hi sunt, qui peccantes in Spiritum sanctum, neque in hoc seculo, neque in futuro remissionem accipient peccatorum¹¹³. Nam et de hoc Isidorus Hispalensis episcopus ad inquisitionem Massonis episcopi, ita rescripsit, dicens, Verum quod sequenter in epistolis venerabilis fraternitas tua innotuit, nulla est in huiusmodi sentiis decretorum diversitas intelligenda, quod alibi legitur in lapsu corporali restaurandum honoris gradum post penitentiam, alibi post huiusmodi delictum nequaquam reparandum antiqui ordinis meritum. Hec diversitas hoc modo distinguitur. Illos enim ad pristinos officii gradus redire canon precipit, quos penitentie precessit satisfactio, vel digna peccatorum confessio. At contra hi, qui neque a vitio corruptionis¹¹⁴ emendantur, atque hoc ipsum carnale delictum quod admittunt, etiam vindicare quadam superstitiosa temeritate nituntur, nec gradum utique honoris, nec gratiam communionis recipiunt. Ergo ita est utraque dirimenda sententia ut necesse sit

¹¹³ Hactenus August. *add.* M²

¹¹⁴ [correpti, or., corporis Grat.] *add.* Fr

illos restaurari in locum honoris, qui per penitentiam, reconciliationem meruerunt divine pietatis; hi non immerito consequuntur adepte dignitatis statum, qui per emendationem penitentiae recepisse noscuntur vite remedium. Id autem ne forte magis ambiguum sit, divine auctoritatis sententia confirmetur, Ezechiel enim propheta sub tipo prevaricatricis Hierusalem ostendit post penitentiae satisfactionem pristinum restaurari posse honorem, Confundere, inquit, o Iuda, et porta ignominiam tuam. Et post paululum, Et tu, inquit, et filie tue revertimini ab iniquitate vestra¹¹⁵. Quod dixit, Confundere, ostendit post confusionis, id est, peccati opus debere quemque erubescere, et¹¹⁶ pro admissis sceleribus verecundam frontem humi prostratam demergere, pro eo quod dignum confusionis perpetraverat opus. Deinde precepit ut portet ignominiam depositionis sue, lugens cum humilitate quod peccaverat. Sicque revocari secundum prophetam ad priorem statum poterit.

(cap. 3), BD 19.43b] (dist. 50, Domino sancto)

58

---

¹¹⁵ ab iniq. vestra CPS; ad antiquitatem vestram [ab iniquitate vestra *add.* M²] M

¹¹⁶ [post confessionem, inseretur in or.] *add.* M

*Quod anima multis gentibus nobilior sit deflenda¹¹⁷, et multis urbibus pretiosior¹¹⁸.
Exceptum¹¹⁹ de libro sancti Iohannis Constantinopolitani ad Theodorum, cap. 59*

Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrimarum? Opportunius multo nunc a me, quam tunc a propheta Dei, dicitur? Licet enim non urbes multe, nec gens integra lamentanda sit, anima tamen flenda est, multis gentibus nobilior multisque urbibus pretiosior. Nam si unus, qui fecerit voluntatem Dei melior est quam multitudo iniquorum, melior ergo et tu eras quondam quam multitudines Iudeorum. Propter quod nemo miretur, si forte prolixioribus ego nunc utar lamentationibus, et amariores profundam fletus, quam tunc propheta profudit. Non enim urbis (ut dixi) capte excidia defleo, nec vilis vulgi captivitatem lamento, sed insignis anime lapsum, et templi in quo Christus habitabat, excidium. Hec enim lamentatio insignis anime, quam ego defleo, tanto est illa durior et amarior quanto et verior.¹²⁰ Inde utique est quod ego irremediabiliter plango, quia novi, et incessabiliter lugeo dum recordor, usquequo iterum te tripudiare¹²¹ videam ad prioris glorie statum. Quod etsi apud homines impossibile videtur, apud Dominum tamen omniaabilia sunt. Ipse est enim qui allevat de terra inopem, et de stercore erigit pauperem, ut collocet eum cum principibus populi sui. Ipse est qui sterilem facit matrem super filios letantem. Non ergo dubites, neque desperes mutari te posse in melius. Si enim tantum potuit diabolus, ut a celsis virtutum fastigiis in profundum te duceret malorum, quanto magis poterit Deus ad bonorum verticem revocare, et non solum in id te restituere, quod fuisti, sed beatiorum multo quam prius videbaris efficere! Tantum ne concidas animo, neque spem abscondas bonorum. Ne queso te, ne accadat tibi quod impiis solet. Non enim peccatorum multitudo in desperationem adducit animam, sed impietas. Impiorum ergo est desperare salutem, non peccatorum¹²². Unde divina misericordia pollicetur, dicens, Gaudium erit in celo coram angelis Dei super uno peccatore. Et post pauca. Stantibus, si ceciderint, minatur penam Dominus; lapsis, ut surgere appetant, promittit misericordiam. Illos terret, ne presumant in bonis; illos refovet, ne desperent in malis.¹²³ Iustus es? iram pertimesce, ne corruas. Peccator es? presume de misericordia, ut surgas.¹²⁴ Et sicut lapsus¹²⁵ gravissimus¹²⁶ cervicibus anime incumbens¹²⁷, eam semper deorsum in terram cogit aspicere, ad Deum vero sursum non sinit oculos levare¹²⁸, sic¹²⁹ virilis animi est¹³⁰ sue pondus, ut ait propheta¹³¹, Sicut oculi ancille in manibus domine sue, ita oculi nostri ad Dominum Deum, donec misereatur

¹¹⁷ sit defl. CPBS; om. M

¹¹⁸ sit, ideoque si lapsa fuerit, admodum deflendam add. M, om. CPBS

¹¹⁹ Exceptum PVBSL; Excerptum CRM

¹²⁰ Paulo post. add. M²

¹²¹ [repedare] add. M²

¹²² (Hec aliunde petita sunt) add. M²

¹²³ (De poen. homil. 80, ad populum Antiochenum) add. M²

¹²⁴ (Ex superiori lib. ad Theodorum) add. Fr

¹²⁵ [lapis] add. M²

¹²⁶ ita desperatio add. P²V

¹²⁷ -ens RPVBSM; -es C

¹²⁸ allevare V

¹²⁹ sic CBSM; sed PV

¹³⁰ vir. animi est PVM; vir. CS; vir. anime <est> R; vir. anime BL. et preclare mentis deicere a cervicibus anime add. P²V; vir. est animi ducere a cervicibus anime M

¹³¹ ut ait propheta CPS; Inimicum immo deprimentem se abicere diabolus et imperare anime sue, ut canens verba prophetica dicat ad Deum add. P²(in upper mg.)V; ut canat cum propheta Domino M

nostri. Post pauca. Etenim mulier illa, que in Evangeliiis drachmam quam perdiderat, invenit, convocat amicas et vicinas, ut congratulentur ei. Et ego convocabo amicos tuos, meosque et vicinos nostros, deprecabor eos convenire, non ut gaudeant, sed ut lugeant mecum, nec ut gratulentur, sed ut lamententur, et ingentem planctum sublevatis ad celum una mecum vocibus reddant, dicendo ad eos, Ululate mecum, amici, plangite, et profundite fontes fletuum, non quia auri pondus immensum, nec talenta auri perdiderim, sed quia horum omnium charior, et omni auro, omnique gemmarum nobilitate pretiosior amicus, nescio quomodo lapsus, usque in idipsum fertur perditionis profundum¹³². Noli desperare de lapsu, ne cadas; qui enim alium desperat, habet veniam; qui vero desperaverit semetipsum, nullam, quia ille non est dominus mentis alterius¹³³. Sicut ergo et anima, si semel salutem suam ceperit desperare, iam nec intelligit quomodo vel in que mala precipitetur, ita et qui desperatione capti sunt, intolerabiles fiunt, et per omnes malitie vias discurrunt. Exsurge, exsurge, queso, expergiscere aliquando, et diabolicam hanc deponere temulentiam. Parce cunctis, qui pro tua desperatione desperant, ne putent se viam virtutis incedere, si te ad eam redisse non videant. Respice, queso te, quantus nunc meror omnium sanctorum fratrum habeat chorum, et quanta letitia atque exsultatio incredulis fiat, quantaque eis ad precipitia luxurie de te crescat¹³⁴ auctoritas. Nec erit post hec aliquis, qui quolibet lapsu deiectus non statim resurgere cupiat, et statim se reparare festinet.

(Tomo V, ex parenesi ad Theodorum lapsum, nisi quod hec vetus est translatio. Porro numerum hunc capitis referendum puto ad Penitentiarium, ex quo hec videntur desumpta.). BD 19.44]

59

Quod nullus a consolatione vulnerati fratris se subtrahere debeat. Item Iohannis Constantinopolitani ad eundem Theodorum de lapsu Bacharii, cap. 60

¹³² (Post aliquot paginas non ita procul ab epilogo prioris parenesis) *add.* M²

¹³³ (Aliquanto inferius, sed preter diversam translationem nonnullis etiam immutatis) *add.* M²

¹³⁴ de te cresc. P²VS; decrescat C; accrescat RL; decrescat [de te crescat *add.* M²] M

Ubi est misericordia Christiane religionis, quam magister noster sacrificio docuit esse meliorem? Ecce iacet frater ab hoste percussus, adhuc forsitan palpitans, et vos quasi sine vulnere revertimini, nec consolationem plage illius deferre tentatis. Nolite esse sine formidine, fratres, fortiolem percussit inimicus, ut facilius ei aditus esset ad reliquos. Ut quid ergo spernitis vulneratum, aut sicut putatis et mortuum? Melior concubina Saul filia Respha¹³⁵, que corpora defunctorum, quos David pro Gabaonitarum ultione percusserat, eoque accincta sacco, hoc est cilicio, custodivit, donec eis roraret aqua de celo, id est, donec pro venia eorum misericordie celestis scintilla deflueret¹³⁶. Melior fuit ille Iudas Machabeus, qui etiam pro mortuis fratribus orationem credidit esse faciendam, quos dampnata de Iampnia civitate idolorum dona prostraverant. Ut quid rogo medicus noster inter librorum suorum loculos tot constituit genera pigmentorum, si nihil est ex emplastris eius quo sanari possit vulnus, quod percussit inimicus? Et si placet, aperiamus scholam medicine nostre, et a principio canonis vulnere ac medicaminum species perquiramus. Ecce in ipsius introitu schole, occurrunt illi seminis carnalis auctores, qui venenato serpentis dente percussi, non statim pene mortis addicti sunt, sed eiecti de paradisi deliciis, id est, de ecclesie libertate et sacri communionis ministerii¹³⁷.
(*Nisi mentitur inscriptio mutila est parenthesis ad Theodorum.*). BD 19.45]

60

De eadem re. Ex epistola Iohannis Constantinopolitani ad Theodorum

Unde vides quia peccati contagione maculamur? Ne, queso, beatissime mi, fratrem nostrum, in profundum putei sub iniqui principis potestate demersum, desperationis lapidibus obruamus. Imitemur illum Ethiopem qui sanctum Ieremiam in lacu ab iniquo rege demersum, assumptis 30 hominum auxiliis, et missis ad eum pannis et funibus veteribus, liberavit. Facilis esto ad lapsum ruinamque miserorum. Porrige manum iacenti fratri, qui confusus pudore peccati nec erigere se, aut oculos audet attollere. Comple legem Moisi, Cecidit asinus fratris sub pondere, hoc est, caro evicta peccato, acclina te, et humilia, et subleva de ruina. Quid erubescis coniungi homini peccatori? Respice illum, qui dicit, Noli nimium esse iustus. Magister noster a latronibus vulneratum, non solum cura dignum iudicat, verum etiam ad stabulum suum et ovile perduxit. Et tu ergo collige fratrem, quem diabolus atro percussit. Consigna stabulario, id est beato episcopo, qui si aliquid in eo impenderit, amplius a Domino consequetur.
BD 19.46]

61

De eadem re. Ex epistola eiusdem Iohannis Constantinopolitani ad Theodorum

¹³⁵ (Locus corruptus, forte sic restituendus, Melior Respha filia Ahia concubina Saul) *add.* M²

¹³⁶ [stilla deflueret] *add.* M²

¹³⁷ ministerii CPS; misterii VBM; [ministerii *add.* M²]

Evangelicus sermo dixit, Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum solus. Si te audierit, lucratus es eum, et cetera que continet sermo precepti. Vide quid dicat, Ne exhilarentur filii incircumcisorum. Filii enim incircumcisorum sunt homines seculi, in preputii sui errore et gentilitate viventes. Hi ergo exhilarantur, cum audiunt ruinam militis Christi. Peccatum igitur celetur, et adhibeatur emendatio. Nos autem consolationis linteamina, et celestis spei pigmenta tribuamus. Ipse autem infra sepulchrum secreti sui confessus, peccati pudore contineatur, ubi conscientie verme laceretur, qui totas in eo oblingat¹³⁸ putredines peccatorum, donec nullum ex se fetorem fame turpis emittat. (*Nec hoc ibi reperitur.*). *BD 19.47*]

---

¹³⁸ oblingat CPS; obliniat [oblingat *add.* M²] M

*De eadem re. Item ex epistola eiusdem Iohannis*¹³⁹

Qualiter rogo de misericordia Dei possumus desperare, qui etiam Pharaonem arguit, quare nequaquam penitere dignatus sit, dicens, Brachia Pharaonis regis Egipti contrivi, et non est deprecatus ut daretur in eo sanitas, et redderetur ei virtus ad comprehendendum gladium? Salomon ille mirabilis, qui meruit astritici Dei, hoc est, sapientie Dei copulari, in alienigenarum incurrit amplexus, et vinculo libidinis laqueatus, etiam sacrilegii horrore se polluit, quia simulacrum Camos Moabitico idolo fabricavit. Sed quia per prophetica vocem culpam erroris agnovit, nunquam misericordie celestis extorris est. At forsitan dicas, In neutro Testamento lego, neque eum penituisse, neque misericordiam consecutum¹⁴⁰.

(*Et hec desiderantur.*). BD 19.48]

63

De eadem re. Ex decretis Siricii pape, cap. 14

---

¹³⁹ ad Theodorum *add.* M

¹⁴⁰ etc *add.* M, *om.* CPS

Illud quoque nos par fuit providere, ut sicut penitentiam agere cuiquam non conceditur¹⁴¹ clericorum, ita et post penitentiam ac reconciliationem nulli unquam laico liceat honorem clericatus adipisci. Quia quamvis sint omnium peccatorum contagione mundati, nulla tamen debent gerendorum sacramentorum instrumenta suscipere, qui dudum fuerint¹⁴² vasa vitiorum.

(*epist. I ad Himerium, cap. 14*) BD 19.49] (*Dist. 50, c. Illud quoque.*)

64

De eadem re. Ex decretis Gelasii pape, cap. 17

---

¹⁴¹ Ot *begins again*; [solemniter non conceditur, etc.] *add.* M²

¹⁴² -erint CPBSLH; erant M

Comperimus etiam horrendis quibusdam criminibus implicatos, tota discretione submota, non solum de factis atrocibus necessariam penitudinem non habere, sed, nec aliqua correctione penitus succedente, ad divinum ministerium honoremque contendere. Nonnullos autem in ipsis ordinibus constitutos, gravibus delinquentes facinoribus non repelli, cum et Apostolus clamet, Nemini cito manus imponendas, neque communicandum peccatis alienis, et maiorum veneranda constituta pronuntient, huiusmodi etiam, si forte subrepserint, tam qui ante peccaverunt, deiectiones oportere depelli, quam sacre professionis¹⁴³ oblitos, prevaricatoresque sancti propositi, procul dubio submovendos¹⁴⁴.

(*ep. I ad epis. per Lucaniam, c. 20*). *BD 19.50*]

65

---

¹⁴³ [promissionis] *add. M*²

¹⁴⁴ *after corr. C*; (Nicaeni concil. cap. 9 et 10) *add. M*²

De illis qui loca sanctorum sub pretextu religionis inconsulte peragrant¹⁴⁵. Ex concilio Cabilonensi, cui interfuit Carolus rex, cap. 45¹⁴⁶

Nam et¹⁴⁷ quibusdam qui Romam, Turonumve et alia quedam loca sub pretextu orationis inconsulte peragrant, plurimum erratur. Sunt presbiter et diacones, et ceteri in clero constituti, qui negligenter viventes, in eo purgari se a peccatis putant, et ministerio suo fungi debere, si prefata loca attingant. Sunt nihilominus laici, qui putant impune se aut peccare, aut peccasse, quia hec loca oraturi frequentant. Sunt quidam potentum qui acquirendi census gratia sub pretextu Romani sive Turonici itineris multa acquirunt¹⁴⁸, multos pauperum¹⁴⁹ opprimunt, et quod sola cupiditate faciunt, orationum sive sanctorum locorum visitationis causa se facere videri affectant. Sunt pauperes qui vel ideo id faciunt ut maiorem habeant materiam mendicandi, de quorum numero sunt illi, qui circumquaque vagantes, illo se pergere mentiuntur, vel quia tantum sunt vecordes ut putent se sanctorum locorum sola invisione a peccatis purgari, non attendentes quod ait beatus Hieronimus¹⁵⁰, Non Hierosolimam vidisse, sed Hierosolimis bene vixisse laudandum est. De quibus omnibus imperatoris, qualiter sint emendanda, sententia exspectetur. Qui vero peccata sua sacerdotibus¹⁵¹, in quorum sunt paroeciis, confessi sunt, et ab his agende penitentiae consilium acceperunt, si orationibus insistendo elemosinas largiendo, mores componendo, vitam emendando, apostolorum limina, vel quorumlibet sanctorum invisere desiderant¹⁵², horum est devotio modis omnibus collaudanda.

(*conc. Cabil. II*). *BD 19.51*]

¹⁴⁵ -agrant C²RP2VOtLM; -gant CPBS

¹⁴⁶ 14 Ot

¹⁴⁷ a *add.* P²VM; *om.* CPBSOt

¹⁴⁸ [conquirunt] *add.* M²

¹⁴⁹ -erum CPBSOt; -eres M

¹⁵⁰ (epist. ad Paulinum, cuius initium Bonus homo) *add.* M²

¹⁵¹ -otibus CPBSM; -otis Ot

¹⁵² *corr. fr.* festinant S

*De omni peccatore, quoties ceciderit quod¹⁵³ toties resurgere debeat. Ex dictis Sosii¹⁵⁴
cuiusdam eremite*

Dum¹⁵⁵ quidam frater abbatem Sosium¹⁵⁶ tali sermone frequenter requireret, dicens, Quid faciam, pater, quoniam cecidi? Ille respondit, Surge, inquit. Illo vero, se exsurrexisse, et iterum cecidissee professo, respondit, Et¹⁵⁷ iterum adhuc surge. Cum autem frater¹⁵⁸ frequenter surrexisse et frequenter cecidissee¹⁵⁹ narraret, eodem vero senex utebatur sermone, exclamans, Ne desistas surgendo. Cui frater ait, Usquequo possum surgere, pater, explana. Senex dixit, Usquequo aut in bono opere, aut in malo deprehensus¹⁶⁰ occumbas. In quo enim opere fuerit homo deprehensus¹⁶¹ in eo iudicabitur.

BD 19.52]

67

---

¹⁵³ *after* peccatore M

¹⁵⁴ Sos- CPBSOt; Zos- M

¹⁵⁵ Dum CPSOtM; Cum RVBL

¹⁵⁶ Sos- CP(*with obsc. entry ss*)BSOt; Zos- M

¹⁵⁷ Et CRPBSOt; *om.* M

¹⁵⁸ *se add.* M, *om.* CPVBSOt (freq. frater B)

¹⁵⁹ Ot *ends* ceci-

¹⁶⁰ [depressus] *add.* M²

¹⁶¹ [depressus] *add.* M²

*Ut*¹⁶² *iustum sit Dei homini, quod se reprehendat. Ex dictis Pimenis cuiusdam eremite*
Quidam frater requisivit abbatem Pimenem, dicens, Quid est, pater, quod dicit
Apostolus, Omnia munda mundis? At ille dixit ei, Si quis ad hunc sermonem pervenire
potuerit, ut eum intelligat, videbit se minorem esse totius creature. Cui frater, Et quomodo
possum minorem me videre ab eo qui homicida est? Respondit senex, Si potuerit homo
ad hunc sermonem Apostoli pervenire, et viderit hominem qui forte occidit alium, dicit in
semetipso, Iste quidem hoc solum fecit, ego autem omni hora homicidium committo, me
ipsum interficiens. Et cum frater requireret quomodo posset fieri, respondit, Hec sola est
hominis iustitia, ut semetipsum reprehendat. Tunc enim iustus est, cum sua peccata
condempnat.¹⁶³
BD 19.53]

68

Ut nullus fratrem condempnet antequam Deus illum diiudicet. Ex dictis cuiusdam eremite

---

¹⁶² Ut CPBS; Quod M

¹⁶³ Tunc enim – cond. ss P

Venit aliquando abbas Isaac in cenobio, et vidit illic fratrem negligentem, et iratus iussit eum expelli de cenobio. Cum ergo regrederetur ad habitaculum suum, venit angelus Domini, et stetit ante ostium cellule eius, dicens, Non te permitto ingredi. At ille rogabat ut culpa eius manifestaretur. Et respondens angelus dixit, Dominus transmisit me, dicens, Vade, dic Isaac, Ubi iubes ut mittamus illum fratrem qui peccavit? At ille egit mox penitentiam, dicens, Peccavi, Domine, indulge mihi. Et dixit¹⁶⁴ ei angelus, Exsurge, indulget¹⁶⁵ tibi Dominus, sed ne iterum hoc facias, ut quemquam condempnes, antequam illum Dominus iudicet. Tulerunt homines sibi iudicium, et non mihi illud dimittunt, dicit Dominus. Hoc autem dictum est, quia si contigerit de illis perfectis aliquem vel in parvo peccare, non mox prodatur¹⁶⁶.
BD 19.54]

69

---

¹⁶⁴ dixit CSM; dicit PVB

¹⁶⁵ [indulgeat] *add.* M²

¹⁶⁶ prodatur C²RPVL; prodeatur CBS; perdatur M

Quod¹⁶⁷ iusta obedientia iustis muneribus remuneretur. Ex dictis eiusdem

Quidam ex patribus, in exstasi positus, vidit quatuor ordines ante Deum; et primus quidem ordo erat hominum infirmantium, et gratias agentium Deo. Secundus vero erat eorum qui hospitalitatem sectantur, et in hoc ministrant. Tertius autem illorum qui solitudinem sectantur¹⁶⁸. Quartus vero eorum qui propter Deum in obedientia subiecti sunt patribus. Erat ergo illis tribus ordinibus hic ordo superior qui obedientiam exhibebat, et habebat torquem auream, et maiorem gloriam pre ceteris possidebat. Dicit autem senex ei qui sibi hoc in exstasi demonstrabat¹⁶⁹. Quia isti alii omnes habent aliquam requiem ad implendas proprias voluntates¹⁷⁰. Hic ergo qui obedientiam exercet omnes voluntates relinquens, totus pendet in voluntate patris iubentis, et ideo maiorem gloriam pre ceteris est sortitus.

BD 19.55]

70

De illis qui ex industria peccant, et promittunt sibi quamdam impunitatem peccandi, propter largitionem elemosinarum. Ex concilio Cabillonensi, cap. 36

Sed nec hoc pretereundum putavimus quod quidam ex industria peccantes, propter elemosinarum largitionem quamdam sibi promittunt impunitatem. Elemosina enim exstinguit peccata, iuxta illud, Ignem ardentem exstinguit aqua, et elemosina exstinguit peccata, sed ea que aut necessitate, aut casu, aut qualibet fiunt fragilitate. Ea vero que ex industria ad cuiuslibet libidinem explendam idcirco fiunt, ut elemosinis redimantur, nequaquam eis redimi possunt, quia qui hoc perpetrant, videntur Deum mercede conducere, ut eis impune peccare liceat. Non ergo quis idcirco peccare debet, ut elemosinam faciat, sed ideo elemosinam facere debet, quia peccavit. Mentem enim et corpus que libido traxit ad culpam, afflictio et contritio debet reducere ad veniam.

(conc. Cabil. 2) BD 19.56]

71

De his qui peracta penitentia ad pristina redeunt volutabra. Ex decretis Siricii pape, cap. 10

De his vero non incongrue dilectio tua apostolicam sedem credidit consulendam, qui, acta penitentia, tanquam canes ac sues ad vomitus pristinos et ad volutabra redeunt, et militie cingulum, et ludicras voluptates, et nova coniugia, et inhibitos denuo appetiere concubitus, quorum professam incontinentiam generati post absolutionem filii prodiderunt. De quibus quia iam suffugium non habent penitendi, id duximus decernendum, ut sola intra ecclesiam fidelibus oratione iungantur. Sacre ministeriorum celebritati (quamvis non mereantur) intersint, a Dominice autem mense convivio segregentur, ut hac saltem distractione correcti, et ipsi sua errata castigant, et aliis exemplum tribuant, quatenus ab obscenis cupiditatibus retrahantur; quibus tamen, quoniam carnali fragilitate ceciderunt, viatico munere cum ad Dominum ceperint

¹⁶⁷ ex patribus *add. P, om. CVSM*

¹⁶⁸ [sectantur, et non vident homines] *add. M²*

¹⁶⁹ Quare hic (*after corr. V*) ordo quartus maiorem gloriam ceteris (cet. glor. M) habet? Ille autem respondit ei dicens *add. P²(mg)VM, om. CPBS BD*

¹⁷⁰ [adimplendo quamvis in bonis operibus proprias, etc.] *add. M²*

proficisci, per communionis gratiam volumus subveniri. Quam formam et circa mulieres, que se post penitentiam talibus pollutionibus devinxerunt, servandam esse censemus.
(*epist. 1 ad Himerium, episto. cap. 5*) *BD 19.57*] (*33, q. 2, c. De his vero.*)

72

De penitente femina, que, defuncto viro, aliis¹⁷¹ nubere presumpserit. Ex concilio Arelatensi, cap. 3

Penitentes femine, que defunctis viris aliis nubere presumpserint, vel suspecta vel interdicta familiaritate cum extraneo vixerint, cum eodem ab ecclesie liminibus arceantur. Hec etiam de viris in penitentia positus placuit observari.
(*Conc. Arela. 2 cap. 21*) *BD 19.58*]

73

---

¹⁷¹ aliis CPS; alii M

*Quod in danda penitentia nulla sit personarum acceptio. Ex concilio Cabilonensi, cap. 34, cui interfuit Carolus rex*¹⁷²

Quia¹⁷³ igitur¹⁷⁴, Apostolo teste, non est personarum acceptio apud Deum, et in omnibus iudiciis cavenda est, multo magis in hoc penitentie iudicio precaveri debet, ut nullus sacerdotum unquam aut gratia, aut odio alicuius persone secus iudicet quam quod in canonibus sacris invenerit, aut quod illi secundum sanctarum scripturarum auctoritatem, et ecclesiasticam consuetudinem rectius visum fuerit. Si ergo medici qui corporibus medicinam inferre conantur, nequaquam, propter persone cuiuslibet acceptionem, his quos sanare cupiunt cauterio, aut terro, aut duris aliis quibuslibet rebus parcunt, multo magis his observandum est qui non corporum, sed animarum medici existunt. Neque enim pensanda est penitentia quantitate temporis, sed ardore mentis et mortificatione corporis. Cor autem contritum et humiliatum Deus non despicit.
BD 19.59]

---

¹⁷² Car. rex CRLM; rex Car. PVBS

¹⁷³ *corr. fr.* Qui V

¹⁷⁴ igitur C²RPVSM; ergo CB

De illis qui peccata sua sine condigna penitentia sibi relaxari falluntur¹⁷⁵. Ex dictis Augustini

Quisquis ergo malorum operum sine condigna penitentia quemquam veniam a Deo percipere posse dixerit, penitus errat, et cum deceptus alios decipere festinat, duplici noxa constringitur, hoc est, proprii erroris et aliene deceptionis.
BD 19.60]

75

Quod tamdiu laborare quisque debeat, donec possideat Christum. Ex dictis Gregorii

---

¹⁷⁵ falluntur CP²VBSL; faciunt P; arbitrantur M

Usque tunc laborare debet¹⁷⁶ homo, usquequo possideat Christum. Qui autem semel illum adeptus fuerit, iam non laboret. Permittit tamen Dominus laborare electos suos, ut rememorent tribulationum labores, unde semetipsos custodiant, timentes ne tantos labores amittant. Nam et filios Israel ideo Deus per desertum quadraginta annis circumduxit, ut, rememoratis tribulationibus, non redirent retrorsum.
BD 19.61]

76

Ut nullus episcopus seu presbiter alterius penitentem sine litteris sui episcopi suscipiat.

Ex epistola Felicis pape, cap. 2

Curandum vero maxime, et omni cautela providendum, ne quis fratrum cepiscoporumque nostrorum, aut etiam presbiterorum in alterius civitate, vel diecesi penitentem, vel sub manu positum sacerdotis, aut eum qui reconciliatum se esse dixit, sine episcopi vel presbiteri testimonio et litteris, ad cuius pertinet parociam, suscipiat.
(Felix papa 3 epist. decretalis, cap. 6) BD 19.62]

77

---

¹⁷⁶ lab. deb. CPBSM; deb. lab. RL

Ut¹⁷⁷ penitentes secundum canones, nisi peracta penitentia, communicare non debeant.

Ex dictis Pii pape, cap. 10

Penitentes non debent communicare ante consummationem penitentiae.

BD 19.63]

---

¹⁷⁷ Ut CPS; Quod M

*Quod pro ethnico et publicano sit habendus, qui pro peccato commisso penitere¹⁷⁸
noluerit. Ex dictis Augustini*

Erga eum qui pro peccato commisso non penitet, tales esse debemus, sicut Dominus precepit dicens, Sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Et sicut Apostolus iubet, Subtrahite vos, inquit, ab omni fratre inordinate ambulante, et non secundum traditionem quam tradidi¹⁷⁹ vobis.

(26, q. 7, c. *Erga eum.*) BD 19.64]

79

Quod a licitis se abstinere debeat, qui illicita se commisisse meminerit. Ex dictis Gregorii pape

---

¹⁷⁸ penitere CPM; penitentiam agere S

¹⁷⁹ -idi C²RP²B²LM; -idit PBS; trad<i>dimus V

Qui se illicita meminit commisisse¹⁸⁰, a licitis etiam studeat abstinere, quatenus per hoc conditori suo satisfaciat, ut qui commisit prohibita, sibimetipsi abscindere debeat etiam concessa.

(hom. 20). BD 19.65]

---

¹⁸⁰ -misisse RPVBSLM; -isse C

Ut nullus¹⁸¹ post penitentie actionem ad militiam secularem redire debeat¹⁸². Ex epistola Leonis pape, cap. 25¹⁸³

Curandum¹⁸⁴ omnino ecclesiasticis regulis¹⁸⁵ post penitentie actionem redire¹⁸⁶ ad militiam secularem, cum Apostolus dicat, Nemo militans Deo implicat se secularibus negotiis. Unde non est liber a laqueis diaboli, qui se militie mundane voluerit implicare. (ep. 92, c. 10 De peniten.). BD 19.66] (Dist. 5, c. Contrarium vero.)

81

De eadem re. Ex concilio Arelatensi, cap. 3

---

¹⁸¹ Ut nullus CPS; Quod nulli M

¹⁸² debeat CPS; liceat M

¹⁸³ cap. 25 CPM; om. S

¹⁸⁴ Curandum CPS; Iurandum V; Contrarium est M

¹⁸⁵ ecclesiasticis regulis CSM; ecclesiastici ordinis regulis <ne quis> P; ecclesiastici regulis ne quis V

¹⁸⁶ redire CPSM; redeat P²V

Hi¹⁸⁷ qui¹⁸⁸ post sancte religionis¹⁸⁹ propositum apostatant, et ad seculum redeunt, et postmodum penitentie remedia non requirunt, communionem non accipiant sine penitentia, quos etiam iubemus ad clericatus officium non admitti, et quicumque ille est, post penitentiam habitum secularem non presumat. Quod si presumpserit, alienus ab ecclesia habeatur.

(Concil. Arela. 2 cap. 25) BD 19.67; Ctp 2.24.9] (Dist. 50, c. Hi qui.)

82

Quod nullus religiosus et sanctus careat peccato. Ex dictis Augustini

---

¹⁸⁷ Hi CRPVSLM; Si BH

¹⁸⁸ ss L, om. R

¹⁸⁹ [Si qui post sanctum religionis, etc.] add. M²

Nullus sanctus et verus¹⁹⁰ caret peccato, nec tamen ex hoc desinit esse iustus, vel sanctus, cum affectu teneat sanctitatem. Non enim nature viribus, sed propositi adiumento per gratiam Dei acquirimus sanctitatem, et ideo veraciter se omnes sancti pronuntiant peccatores, quia in veritate habent quod plangent, et si non reprehensione conscientie, certe mutabilitate et mobilitate prevaricatricis nature.
(*De ecclesiasticis. dogmatibus, c. 86*) *BD 19.68*]

---

¹⁹⁰ verus CPS; iustus M

*Ut¹⁹¹ penitentes a conviviis et ornamentis abstinere debeant. Ex decretis Lucii pape, cap.
5*

Quod penitentes a conviviis et ornamentis atque alba veste abstinere debeant, et
discordes pellantur ab ecclesia donec ad pacem redeant.

BD 19.69]

84

*Ut presbiter penitentes non reconciliet, nisi episcopus suus iubeat. Ex concilio Africano,
cap. 30*

---

¹⁹¹ Ut CPS; Quod M

Ut presbiter non interrogato¹⁹² episcopo non reconciliet penitentem, nisi, absentia episcopi, necessitate compellente¹⁹³.

(cap. 10, et Carth. 3, c. 32) BD 19.70; cf Ctp 2.17.23] (26, q. 6, c. Presbyter.)

84A (S)

Ut nullus ex ecclesiastico ordine per manus impositionem remedium accipiat penitendi.

Ex decretis Leonis, cap. 16

Alienum est autem a consuetudine ecclesiastica ut qui in presbiterali ordine aut in diaconii gradu fuerint consecrati, hi pro crimine aliquo suo per manus impositionem remedium accipiant penitendi. Quod sine dubio ex apostolica traditione descendit, secundum quod scriptum est, Sacerdos si peccaverit, quis orabit pro eo? Unde huiusmodi lapsis ad promerendam misericordiam Dei privata est expetenda secessio, ubi illis satisfactio si digna fuerit sit etiam fructuosa.

BD 19.71]

85 (CRSLHM)

---

¹⁹² [inconsulto, orig.] add. Fr

¹⁹³ compellente CPM; cogente S

Ut¹⁹⁴ ordinati in gravioribus peccatis deprehensi, non manus impositionem, ut laici, accipere debeant. Ex concilio Carthaginensi, cap. 27

Item confirmatum¹⁹⁵ est ut si quando presbyteri vel diaconi in aliqua graviore culpa convicti fuerint, qua eos a ministerio necesse sit removeri, non eis manus tanquam penitentibus, vel tanquam fidelibus laicis imponatur, neque¹⁹⁶ permittendum ut rebaptizati ad clericatus gradum promoveantur.

(*Conc. Carth. 5 cap. 11*) BD 19.72; Ctp 2.19.11] (*Dist. 50, c. Confirmatum est.*)

86

De clericis qui corporali delicto delinquant, si restaurari possint. Ex epistola Isidori ad Masonem

Nulla est in huiusmodi sententiis decretorum diversitas intelligenda, quod alibi legitur in lapsu corporali restaurandum honoris gradum post penitentiam, alibi post huiusmodi delictum nequaquam reparandum prioris ordinis meritum. Hec enim diversitas hoc modo distinguitur. Illos enim ad pristinos officii gradus redire precepit canon, quos penitentie precesserit satisfactio, vel digna peccatorum confessio. At contra hi qui neque a vitio corporis emendantur, et hoc ipsum carnale delictum quod admittunt, etiam vindicare quadam superstitiosa temeritate nituntur, nec gradum utique honoris, nec gratiam communionis recipiant.

(*Habetur supra c. 57, et citatur dist. 50, Domino sancto.*) BD 19.73]

87

---

¹⁹⁴ Ut CS; Quod M

¹⁹⁵ -atum CS; -amentum RL

¹⁹⁶ unquam add. Fr, om. CSM

De his qui altario Dei serviunt, si subito flenda carnis fragilitate corruerint. Ex concilio Elerdensi¹⁹⁷, cap. 5

Hi¹⁹⁸ qui altario Dei serviunt, si subito flenda carnis fragilitate corruerint, et Domino respiciente digne penituerint, ita ut mortificato corpore, cordis contriti sacrificium Deo offerant, maneat in potestate pontificis vel veraciter afflictos non diu suspendere, vel desidiosos prolixiore tempore ab ecclesie corpore segregare. Ita tamen ut sic officiorum suorum loca recipiant, ne possint ad altiora officia ulterius promoveri. Quod si iterato, velut canes, ad vomitum reversi fuerint, et velut sues, in volutabris immersi fuerint, non solum dignitate officii careant, sed etiam sanctam communionem non nisi in exitu percipiant.

BD 19.74; Ctp 2.34.5] (Dist. 50 et 15 c. Hi qui altario.)

---

¹⁹⁷ Elerd' CPVSH; Helerd' C²; Hilerdensi RL; Ilerdensi M

¹⁹⁸ Si V

88¹⁹⁹

Quod coniugati in Quadragesima abstinere debeant ab uxoribus. Ex concilio Eliberitano, cap. 5

Qui in Quadragesima ante Pascha cognoverit uxorem suam, et noluerit abstinere ab ea, unum annum peniteat, aut pretium videlicet 25 solidorum ad ecclesiam tribuat, aut pauperibus dividat. Si per ebrietatem et sine consuetudine acciderit, 40 dies peniteat. (*in fragm.*). BD 19.75]

89

---

¹⁹⁹ *Whole canon in mg. V*

*De illis²⁰⁰ qui in Quadragesime diebus carnem manducare presumunt. Ex concilio
Toletano, cap. 9*

Quicumque in quadragesime diebus²⁰¹ esum carniū attentare presumpserit, non solum reus erit resurrectionis Dominice, verum etiam alienus ab eiusdem diei sancta communione. Et hoc illi cumuletur ad penam, ut in ipsius anni circulo ab omni esu carniū abstineat, quia sacris diebus abstinentie oblitus est disciplinam²⁰².
(*Toleta. conc. 8 cap. 9*) *BD 19.76*]

---

²⁰⁰ illis CRPBSM; his H

²⁰¹ quadr. diebus CPSH; sive inevitabili necessitate atque fragilitate, et evidenti languore seu etiam impossibilitate aetatis, diebus Quadragesimae M

²⁰² obl. est disc. CPBS; disc. obl. est RLHM

De fratre non peccante ad mortem²⁰³. Ex epistola Iohannis evangeliste

Qui scit fratrem suum peccare non ad mortem, postulet pro eo, et dabit ei vitam Deus. Si quis usque ad mortem peccat, quia est peccatum usque ad mortem, non pro eo dico ut quis roget.

(I Ioan. V) BD 19.77]

91

Quod difficile sit graviter peccanti sub gradu, manere in gradu. Ex dictis Hieronimi

Quicumque dignitatem gradus divini non custodiunt, contenti fiant animam salvare. Reverti enim in eum gradum in quo antea fuerant difficile est.

BD 19.78]

92

---

²⁰³ non peccante ad mortem CRL; non peccante ad mortem et ad mortem peccantem PV; non peccante ad mortem et ad mortem S; peccante non ad mortem M

De eadem re. Item²⁰⁴ eiusdem

Qui sub gradu peccat, debet excommunicari, quia magna est dignitas huius nominis. Tamen potest redimere animam suam post penitentiam; ad priorem enim gradum venire difficile est.

BD 19.79]

---

²⁰⁴ Item CPBM; Ex dictis S

De eadem re²⁰⁵. Ex dictis²⁰⁶ Augustini

Qui sub gradu cecidit post penitentiam contentus fiat baptizare, communionem dare infirmis, et altario tantummodo ministrare.

BD 19.80]

94

De eadem re. Ex dictis Isidori

---

²⁰⁵ re CVBSM; *om.* P

²⁰⁶ dictis CVBSLM; concilio P

Isidorus in evangelio²⁰⁷ Ephesi prepositum id²⁰⁸ sacerdotem ostendit, iuxta Malachiam qui dicit, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirunt ex ore eius, quia angelus Domini exercituum est. Candelabrum enim sacerdotis, quia charismata intelliguntur honoris, tunc penitus iuxta Ioannem movetur, quando post delicta, neglecta penitentia, admissa scelera non deflentur. Non enim dicit quia cecidisti, movebo candelabrum tuum; sed, nisi penitentiam egeris, movebo candelabrum tuum.

BD 19.81]

---

²⁰⁷ evangelio CPVBSL *BD*; angelo P²M

²⁰⁸ -itum id CBS; -itum ac RL; -itum id est PV; -ito M

Quod post septem annos penitentem sacerdotem censura canonum in pristinum statum remeare²⁰⁹ precipiat. Item Isidorus dicit²¹⁰

Canonum censura post septem annos remeare penitentem sacerdotem in statum pristinum precipit, non expletionem proprii arbitrii, sed potius ex sententia divini iudicii. Nam legitur quia Maria soror Aaron prophetissa dum obtrectationis adversus Moisen incurrisset delictum, illico stigmate lepre percussa est. Cumque petisset Moisen²¹¹, ut emundaretur, Dominus precepit eam extra castra egredi septem diebus, et post emundationem rursus eam castris reverti. Maria ergo soror Aaron caro intelligitur sacerdotis, que dum superbie dedita, sordidissimis corruptionum maculatur erroribus, moretur extra castra septem diebus, id est a collegio sancte ecclesie septem annis proiciatur, quibus post emendationem vitiorum²¹² expletis, loci, sive pristine dignitatis recipiat meritum.

BD 19.82]

96

De illis qui scabiem aut vermiculos comedunt, vel urinam bibunt. Ex penitentiali Bede

---

²⁰⁹ remeare RP²VLM; remanere CPB²SH

²¹⁰ dicit CPVSL; *om.* M

²¹¹ [Moyses] *add.* M

²¹² [vitae] *add.* M

Qui comedit scabiem aut vermiculos qui pedule²¹³ dicuntur, vel urinam bibit, sive stercora comedit, si infantes sunt vel pueri, vapulent; si in virili etate, septem dies peniteant, et utrique cum impositione manus episcopi sanentur.

BD 19.84]

97

De illis qui animalia a bestiis dilacerata, vel laqueis strangulata comedunt. Ex penitentiali Theodori

Animalia que a lupis seu a canibus lacerantur, non sunt comedenda, nec cervus nec capreus, si mortui inventi fuerint, nisi forte ab homine adhuc viva occidantur prius, sed porcis et canibus dentur. Aves vero, et animalia cetera, si in retibus strangulantur, non sunt comedenda, nec si oppresserit accipiter, et si sic mortua inveniuntur, quia in actibus apostolorum precipitur abstinere a fornicatione, a sanguine suffocato, et idololatria.

BD 19.85]

98

---

²¹³ pedule CPVS; pediculi M

De apibus si hominem occiderint. ²¹⁴*Eiusdem* ²¹⁵

Apes si occidunt hominem, ipse quoque occidi festinentur, mel tamen manducetur.

BD 19.86]

---

²¹⁴ Item *add.* CRLM, *om.* PVBS

²¹⁵ Eiusd. *before* De S, *not* CPVM

*De porcis et gallinis, si sanguinem hominis comederint. Item eiusdem*²¹⁶

Si porci vel galline sanguinem hominis comedunt, mox occiduntur, et intralia proiciantur, et cetera caro manducetur. Si autem tardatur occisio, non comedatur. Si autem cadavera laceraverint mortuorum, macerentur, et post anni circulum comedantur. Si autem porci occiderint hominem, statim interficiantur et sepeliantur.

BD 19.87]

---

²¹⁶ Item eiusd. CPM; *om.* S

*De illis qui carnem immundam vel morticinam comedunt. Item eiusdem*²¹⁷

Qui manducat carnem immundam, aut morticinam, aut dilaceratam a bestiis, 40 dies peniteat. Si enim necessitate famis contingit, multo levius est.

BD 19.88]

101

De illis qui cibum immunda manu tactum comederint, vel si canis, aut aliquod animal immundum cibum tetigerit. Item eiusdem

---

²¹⁷ Item eiusdem CPM; *om.* S

Quod si casu²¹⁸ quis immunda manu cibum tangit, vel si canis vel pilax, aut catus, musve aut animal immundum sanguinem hominis edit, non nocet. Et qui pro necessitate famis manducat animal quod immundum videtur, vel avem, vel bestiam, misericorditer peniteat.

BD 19.89]

---

²¹⁸ casu CVBSM; causu P

De illis qui sanguine vel²¹⁹ aliquo immundo polluuntur. Item eiusdem
Qui sanguine, vel quocumque immundo polluitur, si nescit qui manducat, leve est.
Si autem scit, peniteat iuxta modum pollutionis.
BD 19.90]

103

---

²¹⁹ vel PVS; aut B; *om.* CRM

De illis qui²²⁰ sanguinem aut semen biberint. Item eiusdem
Qui sanguinem aut semen biberit pro aliqua re, tres annos peniteat.
BD 19.91]

---

²²⁰ aut *add. CR, om. PVBSM*

*De piscibus mortuis in flumine inventis. Item eiusdem*²²¹

Piscis mortuus in flumine inventus, non est edendus, quia non est venatio hominis. Si vero piscando tactus fuerit, et ipso die inventus fuerit, qui non hesitat, manducet; qui autem dubitat, non manducet.
BD 19.92]

---

²²¹ Item eiusdem CPM; *om.* S

De clericis si²²² a demonio vexantur. Ex concilio Aurelianensi, cap. 6

Si quis clericus vexatus fuerit a demonio, decem annos peniteat, et inter audientes sit, et ad sacros ordines non adducatur. Si bene egerit, et per Dei gratiam²²³ liberatus fuerit, sit in reliquis officiis ecclesiasticis.

BD 19.93]

106

De illis qui parentum honorem non servant. Ex penitentiali Romano

---

²²² si CPS; qui M

²²³ [misericordiam] *add.* M²

Si quis²²⁴ inhonoraverit patrem aut matrem, tres annos peniteat. Quod si manum levaverit, aut percusserit, septem annos peniteat.
BD 19.94]

---

²²⁴ quis RVSB²(?)LHM; qui CBP

Quod penitenti nulla negotia exercere conveniat. Ex decretis Leonis pape²²⁵

Qualitas lucri negotiantem aut excusat, aut arguit, quia est honestus questus, et turpis. Verumtamen penitenti utilius est dispendia pati, quam periculis negotiationis obstringi. Quia difficile est inter ementis vendentisque commercium non intervenire peccatum.

(*ep. 91, c. 9, De penit.*). *BD 19.95] (Dist. 5, c. Qualitas.)*

108

Ut sacerdotes nulli penitentiam iniungant ex corde, sed auctoritate. Ex concilio Magontiensi, cap. 24

---

²²⁵ Ex - pape CPM; *om. S*

Omnibus his actis²²⁶ ventilata²²⁷ est ratio penitentie, ut sacerdotes certius intelligerent quomodo confessiones recipere, et penitentiam secundum canonicam institutionem penitentibus deberent indicare²²⁸.

BD 19.96]

109

---

²²⁶ auctis V

²²⁷ -ata CVBSM; -atis P

²²⁸ [indicere] *add.* M²

*Ut unusquisque presbiter octo principalia vitia per ordinem²²⁹ sciat. Ex eodem concilio,
cap. 5²³⁰*

Ventilata est ratio octo principalium vitiorum, ut unusquisque presbiter diversitatem illorum sciat, et ab illis, Domino auxiliante, se intelligat custodire, et aliis predicare.
BD 19.97]

110

---

²²⁹ per ordinem CVBSM; *om.* P

²³⁰ cap. 5 CPBM; *om.* S

Ut sacerdotes diligenter examinent confitentium peccata. Ex eodem, cap. 6²³¹

Ut episcopi et presbiteri examinent qualiter confitentibus peccata diiudicent, et tempus penitentie constituent.

BD 19.98]

111

---

²³¹ pecc. - 6 CPM; *om.* S

Ut singuli presbiteri capitula auctoritativa habeant ad succurrendum penitentibus. Ex eodem, cap. 26²³²

Ut unusquisque presbiter capitula habeat de maioribus et minoribus vitiis, per que cognoscere valeat, vel predicare subditis, ut caveant ab insidiis diaboli.
BD 19.99]

112

---

²³² Ex - 26 CPM; *om.* S

De presbiteris qui culpas peccantium reticent vel minus digne penitentes ad reconciliationem adducunt. Ex decret. Alexandri pape²³³

Ut nemo presbiterorum xenium, vel quodcumque emolumentum temporale, immo detrimentum spirituale a quocumque publice²³⁴ peccante, vel incestuoso accipiat, ut episcopo vel ministris eius peccatum illius reticeat, nec pro respectu cuiusque persone, aut consanguinitatis, vel familiaritatis alienis communicans peccatis hoc episcopo innotescere detrectet, nec a quoquam penitente aut gratiam, aut favorem aut munus suscipere presumat, aut minus digne penitentem ad reconciliationem adducat, et ei testimonium reconciliationis ferat, vel quocumque livore alium quemlibet dignius penitentem a reconciliatione removeat, quia hoc Simoniacum, et Deo et hominibus contrarium est.

(ad calcem decret. Alexan. I) BD 19.100]

113

De illis qui truncationes membrorum fecerint. Ex penitentiali Romano

Qui per rixam ictu debilem vel deformem hominem fecerit, reddat impensas medici, et medium annum peniteat. Si non habuerit unde reddat, unum annum peniteat. Si laicus per dolum sanguinem effuderit, reddat illi tantum quantum nocuit, et si non habet unde reddat, solvat in opera proximi, sui, quandlu ille infirmus est, et postea 40 dies peniteat in pane et aqua.

BD 19.101]

114

De eadem re. Ex penitentiali Bede

---

²³³ Ex - pape CPM; *om.* S

²³⁴ [publico vel, orig.] *add. Fr*

Qui ictum proximo dederit, et non nocuerit, tres dies peniteat in pane et aqua. Si clericus, annum vel dimidium. Si quis alicui quodlibet membrum voluntate sua²³⁵ truncaverit, tres annos peniteat, unum ex his in pane et aqua. Parvuli invicem se percutientes, tres dies. Si vero adolescentes, viginti dies peniteant.
BD 19.102]

115

De illis qui ducatum prestant, et depredatores super Christianos ducunt. Ex penitentiali Romano

---

²³⁵ [voluntarie] *add.* M²

Si quis prebet ducatum super Christianos, ut depredentur, et non acciderit strages Christianorum, tres annos peniteat. Sin vero eiectis²³⁶ armis usque ad mortem mundo mortuus vivat.

BD 19.103]

116

De illis qui per amorem venefici fiunt. Ex penitentiali Theodori

---

²³⁶ [abiectis] *add.* M²

Si quis per amorem veneficus²³⁷ fit, et neminem perdiderit, si clericus est, unum annum peniteat in pane et aqua; si subdiaconus, duos; si diaconus, tres, unum ex his in pane et aqua. Et laicus dimidium annum peniteat, maxime si per hoc mulieris partum deceperit quisque, tres annos unusquisque superaugeat in pane et aqua, ne homicidii reus sit.

BD 19.104]

117

De illis qui hereticis nescientes se in aliquibus commiscuerint. Ex decr. Eutichiani pape

---

²³⁷ per am. ven. CRPSM; ven. per amorem B

Si quis dederit aut²³⁸ acceperit communionem de manu heretici, et nescit quod catholica ecclesia contradicit, postea intelligens, annum integrum peniteat. Si autem scit, et neglexerit, et postea penitentiam egerit, decem annos peniteat; alii iudicant septem, et humanius quinque annos peniteat. Si quis permiserit hereticum missam celebrare in ecclesia catholica, et nescit, quadraginta dies peniteat; si pro reverentia eius, annum integrum peniteat; si pro dampnatione ecclesie catholice et consuetudinis Romanorum, proiciatur ab ecclesia sicut hereticus, nisi habeat penitentiam. Si habuerit decem annos peniteat. Si recesserit ab ecclesia catholica, in congregationem hereticorum, et aliis persuaserit, et postea penitentiam egerit, duodecim annos peniteat, quatuor annos extra ecclesiam, et sex inter auditores, et duos adhuc extra communionem. De his in canone dicitur, ut decimo anno communionem sine oblatione recipiant. Si episcopus aut abbas iubet monacho suo pro hereticis mortuis missas cantare, non licet, et non expedit obedire eis. Si presbitero contigerit ubi missam cantaverit, et alius recitaverit nomina mortuorum, et simul nominaverit hereticos cum catholicis, si post missam intellexerit, hebdomada peniteat; si frequenter fecerit, annum integrum peniteat. Si quis autem pro morte heretici missam ordinaverit, et pro religione sua eius reliquias ibi tenuerit, et nescit differentiam catholice fidei, et postea intellexerit, penitentiamque egerit, reliquias ibi debet igne concremare, et annum peniteat. Si autem scit et neglexerit, penitentia commotus decem annos peniteat. Si quis a fide catholica discesserit sine ulla necessitate, et postea ex toto animo penitentiam acceperit, tres annos extra ecclesiam, id est, inter audientes, iuxta Nicenum concilium²³⁹, septem annos in ecclesiis inter²⁴⁰ penitentes, et duos annos adhuc extra communionem peniteat.

BD 19.105]

118

De illis qui comedunt aut bibunt ab immundis animalibus tactum vel intinctum. Ex penitentiali Romano

Qui comedit vel bibit intinctum a familiari bestia, id est cane vel catto, et scit, centum psalmos cantet. Si nescit, duos dies ieiunet; vel si redimere voluerit, quinquaginta psalmos cantet. Qui dederit alicui liquorem, in quo mus, vel mustela mortua inventa sunt, si laicus est, septem dies peniteat. Si in cenobiis contigerit, trecentos psalmos cantet. Qui postea noverit quod talem potum biberit, centum quinquaginta psalmos cantet. Si quis semicoctum comederit inscius, tres dies peniteat, vel Psalterium cantet, sciens autem septem dies peniteat. Pro modico furto 20 dies peniteat, qui est 20 annorum. Puer qui est decem annorum, aliquid furti faciens, septem dies peniteat. Si quis tinxerit manum in aliquo cibo liquido, et non idonea manu, 100 palmatis emendetur. Si in farina, aut in aliquo cibo sicco, aut in pulve, aut in lacte coagulato mus vel mustela mortua inveniuntur, quod in circuitu eius est, totum proicietur foras, quod reliquum est manducetur.

BD 19.106]

119

²³⁸ aut CPS; vel M

²³⁹ (cap. 11) *add.* M²

²⁴⁰ *illeg. marginal add.* S

Quod diabolus internas cogitationes anime non videat, sed ex motu²⁴¹ corporis intelligat.

Ex dictis Augustini²⁴²

Internas anime cogitationes diabolus non videre certissimum est, motivas²⁴³ corporis ab illo et affectionum indiciis colligi, experimento didicimus; secreta autem cordis solus ille novit, ad quem dicitur, Tu solus nosti corda filiorum hominum.
(*De ecclesiast. dogmat. c. 81*) *BD 19.107*]

120

---

²⁴¹ quandoque *add. M, om. CPS*

²⁴² Ex - Augustini CVBSM; Dicit Augustinus P

²⁴³ motivas CRPBS *BD*; motu vero R²L; motu eas P²; motu vero eas V; motu vero has M

De eadem re. Ex dictis²⁴⁴ eiusdem

Non omnes male cogitationes nostre semper diaboli instinctu excitantur, sed aliquoties ex nostri arbitrii motu emergunt; bone autem cogitationes semper a Deo sunt.
(*ibid.*, ca. 82) *BD 19.108]*

121

---

²⁴⁴ Ex dictis CPSM; Item *Fr*

*De illis qui alios in culpa sua defendere nituntur. Item²⁴⁵ ex dictis eiusdem
Reos sanguinis non defendat ecclesia, ne effusione²⁴⁶ sanguinis particeps fiat.
BD 19.109]*

122

De eadem re. Ex decretis Eusebii pape, cap. 15

---

²⁴⁵ Item CPM; *om.* S

²⁴⁶ -ione CPS; -ionem M

Ut²⁴⁷ qui alium in culpa sua defendere vel excusare nititur, excommunicetur.
BD 19.110]

---

²⁴⁷ Ut CPLHM; Et S

Ut penitentia coniugatis²⁴⁸ ex consensu detur. Ex concilio Arelatensi, cap. 6

Ut penitentia coniugatis ex consensu amborum detur²⁴⁹. Penitentiam coniugatis²⁵⁰ non nisi ex consensu dandam.

(Conc. Arela. 2 cap. 22) BD 19.111; cf 15.14 above; Ctp 2.24.7]

124

---

²⁴⁸ non nisi *add. M, om. CPVS*

²⁴⁹ Ut - detur CPS; *om. M*

²⁵⁰ coniugatis CPS; *om. M*

Quot modis anime defunctorum solvi debeant. Ex dictis Origenis²⁵¹

Anime defunctorum quatuor modis solvuntur, aut oblationibus sacerdotum, aut precibus sanctorum, aut carorum elemosinis, aut ieiunio cognatorum.

(August. lib. De cura pro mortuis, cap. 2) BD 19.112]

125

De nutriendis infirmis. Ex dictis Hieronimi

Nutrire infirmos et fovere Christum nihil interest. Nutriendus enim est infirmus, quia Christus infirmum se esse profitetur.

BD 19.113]

126

---

²⁵¹ Origenis CPS; Gregorii M

Quod non noceant²⁵² preterita, si non placeant presentia. Ex dictis Augustini

Non nocent mala preterita, si non placeant presentia, precipue si multis elemosinis sint expiata.

BD 19.114]

127

De illis qui hospites recipere neglexerint. Ex Penitentiali Romano

Quicumque hospites non recipit in domo sua, sicut Dominus precepit, et propter hoc regna celorum promisit, quanto tempore hospitibus humanitatem denegavit, et mandata evangelica iuxta possibilitatem suam non adimplevit, nec pedes lavit, nec elemosinam dedit, tanto tempore pleniter in pane et aqua, si non emendet, peniteat.

BD 19.115]

128

Ut clerici superflua pauperibus erogent. Ex penitentiali Romano

---

²⁵² mala add. M, om. CPS

Clericus habens superflua, donet ea pauperibus. Sin autem, post peniteat tempore quo vivat, in contritione, et²⁵³ in penitentia remotus vivat.
BD 19.116]

129

---

²⁵³ contritione et M; contradictione CBS; contradictione P²; contritione V

De illo qui alicui fratri suum imputat²⁵⁴ peccatum nisi prius²⁵⁵ seorsum eum arguerit.

Item ex eodem

Qui peccatum imputando fratri imponit, priusquam seorsum arguat eum,
satisfaciens ei, tres dies peniteat.

BD 19.117]

130

---

²⁵⁴ suum imp. CSM; imp. suum PV; ? B

²⁵⁵ nisi prius CPS; priusquam M

De illis qui diu reticent²⁵⁶ peccata. Ex penitentiali Bede²⁵⁷
Sciendum vero est, quanto quis tempore moratur in peccatis, tanto eis²⁵⁸
augenda²⁵⁹ est penitentia.
BD 19.118]

131

---

²⁵⁶ reticent CRLHM; retinent PV; ? B; recitent S

²⁵⁷ Ex - Bede CPM; *om.* S

²⁵⁸ eis CPS; ei RM

²⁵⁹ agenda H; [agenda] *add.* M

De illo²⁶⁰ qui aliquem in ira percusserit. Ex concilio Rothomagensi, cap. 9
Si quis alium per²⁶¹ iram percusserit, et sanguinem effuderit, si laicus est, 20 dies peniteat; clericus, 30. Illi autem qui gradum habent, amplius compelli debent. Diaconus, sex menses; presbiter, unum annum; episcopus, duos annos et sex menses.
BD 19.119]

132

De illis qui ad feriendum hominem surrexerint, volentes eum occidere, sed non potuerunt.
Ex penitentiali Romano

---

²⁶⁰ illo VLM; ill' PS; illis CRB

²⁶¹ per CBSLM; in PV

Qui ad feriendum hominem surrexerit²⁶², volens eum occidere, tres hebdomadas peniteat. Si clericus fuerit, 6 menses. Quod si vulneraverit, 40 dies peniteat. Si clericus, clericum, annum totum; sed et pecuniam pro modo vulneris cui infligit tribuat.

BD 19.120]

133

De illis qui reticuerint peccatum fratris, quod est ad mortem. Ex penitentiali Theodori

Qui reticuerit delictum fratris quod est usque ad mortem, neque eum corripuerit, iuxta regulam evangelicam, primo inter se et ipsum solum, deinde inter alios, deinde ad ecclesiam culpam referens, si necesse fuerit, et quanto tempore fuit, tanto peniteat.

BD 19.121]

134

Quod non liceat diacono penitentiam dare alicui. Ex penitentiali Romano

Non licet diacono alicui dare penitentiam, sed episcopus aut presbiter dare debet.

BD 19.122]

135

---

²⁶² surrexerit CVBSM; surrexit P

Ut penitentia que dilata est, cum petita fuerit²⁶³, non negetur²⁶⁴. Ex decretis Leonis pape, cap. 21²⁶⁵

Dissimulatio hec potest non de contemptu esse remedii, sed de metu gravius delinquendi. Unde penitentia que dilata est, cum studiosius petita fuerit, non negetur, ut quoquo modo ad indulgentie medicinam anima vulnerata perveniat.
(*epistola 92, cap. 7, De peniten.*) BD 19.123] (*Dist. 1, c. Penitentia que.*)

136

De illis qui despiciunt eos qui fideliter agapas fecerint. Ex concilio Gangrensi, cap. 11

Si quis despicit eos qui fideliter agapas, id est convivium pauperibus exhibent, et propter honorem Domini convocant fratres, et noluerit communicare huiuscemodi vocationibus, parvipendens quod geritur, anathema sit.
BD 19.124] (*Dist. 42, c. Quis despicit.*)

137

De illis qui dicunt se non habere peccata. Ex concilio Africano, cap. 70

---

²⁶³ ut *add.* C?PS; *om.* C²RP²VBM

²⁶⁴ non neg- CP²S; ne neg- V; non deneg- M

²⁶⁵ cap. 21 CPM; *om.* S

Item placuit, ut quod ait sanctus Apostolus Iohannes²⁶⁶, Si dixerimus quia peccatum non habemus, nosmetipsos decipimus, et veritas in nobis non est, quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat, propter humilitatem oportere dici nos habere peccatum, non quia vere ita est, anathema sit. Sequitur enim apostolus, et adiungit, Si autem confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est et iustus qui remittat nobis peccata, et mundet nos ab omni iniquitate. Ubi satis apparet hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim dicere apostolus, Si dixerimus, non habemus peccatum, nosmetipsos extollimus, et humilitas in nobis non est. Sed cum ait, Nosmetipsos decipimus, et veritas in nobis non est, satis ostendit eum qui dixerit se non habere peccatum, non verum loqui, sed falsum.

(cap. 81, et conc. Milevi. ca. 6) BD 19.125]

---

²⁶⁶ ap. Ioh. CPS; Ioh. ap. M

De illis sanctis²⁶⁷ qui dicunt in oratione dominica²⁶⁸, Dimitte nobis debita nostra. Ex eodem concilio, cap. 71

Item placuit ut quicumque dixerit in Oratione Dominica ideo dicere sanctos, Dimitte nobis debita nostra, ut non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis necessaria ista petitio, sed pro aliis, qui sunt in suo populo peccatores; et ideo non dicere unumquemque sanctorum, dimitte mihi peccata mea, sed dimitte nobis debita nostra, ut hoc pro aliis potius quam pro se iustus petere intelligatur, anathema sit. Sanctus enim et iustus erat apostolus Iacobus cum dicebat, In multis offendimus omnes. Nam quare additum est, omnes, nisi ut ista sententia conveniret et psalmo, ubi legitur, Non intres in iudicium cum servo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens. Et in oratione sapientissimi Salomonis, Non est homo qui non peccet. Et in libro sancti Iob, In manu omnis hominis signum, ut sciat omnis homo infirmitatem suam. Unde etiam Daniel sanctus et iustus cum in oratione pluraliter diceret, Peccavimus, iniquitatem fecimus, et cetera que ibi veraciter et humiliter confitetur, ne putaretur (quemadmodum quidam sentiunt), hoc non de suis, sed de populi sui potius dixisse peccatis, postea dixit, Cum orarem et confiterer peccata mea, et peccata populi mei Domino Deo meo, noluit peccata nostra dicere, sed populi sui dixit et sua, quoniam futuros istos, qui tam male intelligerent, tanquam propheta, previdit.

(cap. 82, et con. Milevi. cap. 7). BD 19.126]

---

²⁶⁷ sanctis CPSM; *om.* RL

²⁶⁸ in Or. dom. CRPBSLM; *om.* H

*De illis qui se affligunt de obitu carorum. Ex epistola Anastasii primi pape, cap. 2²⁶⁹,
Neriano nobilissimo viro directa*

Nos autem qui novimus, qui hoc credimus et docemus, contristari nimium de obeuntibus non debemus, ne quod apud alios pietatis tenet speciem, hoc magis in culpa sit nobis. Nam diffidentie quodammodo genus est, contra hoc agere quod quisque predicator querit²⁷⁰ iustitiam amans, dicente Apostolo, Noluimus autem vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut et ceteri qui spem non habent. Hac itaque, frater charissime, ratione perspecta, studendum nobis est, ut (sicut diximus) non de mortuis affligamur, sed affectum viventibus impendamus, quibus et pietas ad utilitatem, et sit ad fructum dilectio. Depone ergo, charissime, merorem, et assume spiritualem fructum letitie, ad utilitatem sancte Dei ecclesie, servorumque eius profectum, et vite huius quecumque sunt spatia eternis divinisque officiis illustrare contende, ut qui insignem te prestitit, reddat sibi per secula clariorem.
(Epistola 2) BD 19.129]

140

De illis qui sibi ipsis voluntarie mortem inferunt. Ex concilio Bracarense, cap. 10

Placuit ut hi qui sibi ipsis voluntarie aut per ferrum, aut per venenum, aut per precipitium, aut per suspendium, vel quolibet modo inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum psalmis ad sepulturam eorum cadavera deducantur. Multi enim sibi hoc per ignorantiam usurparunt. Similiter et de his placuit fieri, qui pro suis sceleribus puniuntur.

(Conc. Braca. I cap. 34). BD 19.130] (23, q. 5, c. Placuit ut hi.)

141

De eadem re. Ex concilio Cabilonensi, cap. 5

²⁶⁹ cap. 2 CPS; om. M

²⁷⁰ [contra quod quis. praed. queritur. orig.] add. Fr

Quicumque se propria voluntate aut in aquam deiecerit²⁷¹, aut collum ligaverit, aut de arbore precipitaverit, aut ferro percusserit, aut cuilibet voluntarie se morti tradiderit, istius oblatio non recipiatur²⁷².

(*Antisiodor. conc., cap. 17*) *BD 19.131*]

142

De illis qui cum infidelibus cibum sumere presumunt. Ex conc. Eliberitano

---

²⁷¹ deiecerit CRM; iactaverit PVBS; [iactaverit] *add.* M²

²⁷² (paululum variat in orig.) *add. Fr*

Si vero clericus vel fidelis cum Iudeis cibum sumpserit, placuit eum a
communione abstinere, ut debeat²⁷³ emendari.
(cap. 50) *BD 19.132]*

143

---

²⁷³ debeat CPSH; possit M

*De illis qui apostatant, et ad idololatriam se convertunt. Ex eodem concilio*²⁷⁴

Adiectum est etiam quosdam Christianos ad apostasiam (quod dici nefas est) transeuntes et idolorum cultu ac sacrificiorum contaminatione profanatos, quos a Christi corpore et sanguine, quo dudum redempti fuerant renascendo, iubemus abscindi, et si resipiscentes forte aliquando fuerint, ad lamenta conversi, his, quandiu vivunt, agenda penitentia est, ut in ultimo fine suo reconciliationis gratia tribuenda, dicente Domino, Nolo mortem peccatoris, sed ut convertatur et vivat.

(id habet Siricius papa ep. 1, c. 3). BD 19.133]

144

De eadem re. Item ex eodem

---

²⁷⁴ eod. conc. CRBSM; conc. eod. PV

De his qui apostatant, et raro se ad ecclesiam representant, nec quidem penitentiam agere querunt, et postea infirmitate arrepti, petunt communionem, placuit non dandam eis communionem, nisi revelaverint fidem suam rectam, et egerint²⁷⁵ fructus dignos penitentie²⁷⁶.

(*conc. Arelat. I, c. 23*). *BD 19.134*]

145

De illis qui Christiana mancipia captivaverint. Ex penitentiali Theodori

---

²⁷⁵ [revaluerint (revelaverint *Fr*), et egerint. Sic codex concili.] *add.* M²

²⁷⁶ fructus dignos pen. CPVS; dignos pen. fructus RL; dignos fructus pen. BHM

Si quiscumque²⁷⁷ hominem quolibet ingenio captivaverit, aut transmiserit, tribus annis peniteat.
BD 19.135]

146

---

²⁷⁷ quiscumque CPBSH; quis RL; quemcumque V; quis aliquem M

De illis qui domum vel²⁷⁸ aream proximi sui incenderint. Ex penitentiali Romano

Si quis domum vel aream cuiuscumque voluntarie igne cremaverit, sublata vel incensa omnia restituat, et tribus annis penitentiam agat.

BD 19.136]

147

De illis qui libidinose obtrectaverint puellam aut mulierem. Ex eodem

Si quis obtrectaverit puelle aut mulieris pectus, vel turpitudinem earum; si clericus est, quinque dies; si laicus, tres dies peniteat. Monachus vel sacerdos a ministerio divino suspensi, si aliquid tale fecerint, 20 dies peniteant. Scriptum est enim, Neque tetigeritis neque obtrectaveritis turpitudinem feminarum.

BD 19.137]

148

De illis qui in balneo cum mulieribus se laverint. Ex penitentiali Theodori

Si quis in balneo cum mulieribus se lavare presumpserit, tres dies peniteat, et ulterius non presumat.

BD 19.138]

149

---

²⁷⁸ domum vel CRLM; *om.* PVBS

De administratione sinodochii²⁷⁹ et decime. De eodem

Si quis sinodochias²⁸⁰ pauperum administrat, vel decimas populi suscepit, et si quis exinde vel suis lucris sectandum aliquid subtraxerit, quasi rerum alienarum invasor, reus²⁸¹ dampnum restituat, et sub canonico iudicio reformatur, et agat penitentiam annis tribus. Scriptum est enim, Talem dispensatorem Dominus querit, qui sibi de suis nihil usurpet.

BD 19.139]

150

Ut femine menstruate non offerant

Ut mulieres menstruo tempore non offerant, nec sanctimoniales, nec laice. Si presumpserint, tres hebdomadas peniteant.

BD 19.140]

151

---

²⁷⁹ sinodochii CPVH; senod- S; xenodochiae [synodochiae *add.* M²] M

²⁸⁰ sin. CPS; xenodochias [synodochias *add.* M²] M

²⁸¹ [rerum] *add.* M²

De illis feminis que ante mundum sanguinem ecclesiam inrant²⁸², et que nupserint his diebus. Ex penitentiali Theodori

Mulier que intrat ecclesiam ante mundum sanguinem post partum, si masculum genuerit, 33 dies peniteat; si feminam, 46. Si qua autem presumpserit ante tempus prefinitum ecclesiam intrare, tot dies peniteat in pane et aqua, quot ecclesia carere debuerat. Qui autem concubuerit cum ea his diebus, decem dies peniteat in pane et aqua. *BD 19.141]*

---

²⁸² inrant CPS; intraverint M

Quod monachi secularibus penitentiam dare²⁸³ debeant. Ex concilio Magontiensi, cap. 22

Liberi²⁸⁴ sunt monachi ad dandam penitentiam secularibus.
BD 19.142]

153

Ut penitentes ante peractam penitentiam non reconcilientur. Ex eodem concilio, cap. 23
Non reconcilientur penitentes, si necessitas non cogerit, nisi post actam penitentiam.
BD 19.143]

154

---

²⁸³ non add. C²RLHM, om. CPVBS

²⁸⁴ non add. C²RLHM, om. CPVBS *BD*

De illis²⁸⁵ qui ad confessionem veniunt, necesse est ut²⁸⁶ primum de livore invidie et²⁸⁷ avaritia interrogentur. Ex penitentiali Theodori

Sane quia de livore invidie, et de ira, necnon et de avaritia, ut superius digestum est, oriuntur homicidia, recte (ut arbitror) censuimus de ipso vitio, primum qualiter sacerdotali iudicio canonice penitus sit corrigendum ostendere, ac deinde, secundum ordinem vitiorum, ita remedium subsequatur quo facilius undecumque penitens purgari voluerit, sine dilatione in singulis capitulis inveniatur.

BD 19.144]

155

De illis qui soli Deo peccata sua confitenda esse affirmant. Ex penitentiali Theodori

Quidam Deo solummodo confiteri debere dicunt peccata, ut Greci, quidam vero sacerdotibus confitenda esse percensent, ut tota sancta ecclesia. Quod utrumque non sine magno fructu intra sanctam fit ecclesiam, ita duntaxat ut et Deo, qui remissor est peccatorum, confiteamur peccata nostra, et hoc perfectorum est, et cum David dicamus, Delictum meum cognitum tibi feci, et iniustitiam meam non abscondi. Dixi, Confitebor adversum me iniustitias meas Domino, et tu remisisti impietatem peccati mei. Sed tamen apostoli institutio nobis sequenda est, ut confiteamur alterutrum peccata nostra, et oremus pro invicem, ut salvemur. Confessio itaque que Deo soli fit, quod iustorum est, peccata purgat. Ea vero que sacerdoti fit docet qualiter ipsa purgentur peccata. Deus namque salutis et sanitatis auctor et largitor, plerumque hanc prebet sue potentie invisibili administrationem, plerumque medicorum operatione.

(et conc. Cabilo. 2, c. 33, De peniten.). BD 19.145] Ctp 3.28.12 (Dist. 1, c. Quidam Deo.)

156

²⁸⁵ De illis CPBS; Ut M

²⁸⁶ nec. est ut CPBS; om. M

²⁸⁷ et B(?)SM; aut CRL; et de ira et PV

De illis qui accipiunt penitentiam, et plus desiderant temporis constituti expletionem quam peccati remissionem. Ex penitentiali Bede²⁸⁸

Multi, quod non sine dolore dicendum est, in penitentia non tam peccati remissionem quam temporis constituti exspectant expletionem. Et si carnum et vini usus eis interdictus est, mutata non voluntate, sed eiusdem cibi aut potus perceptione, intantum deliciis suis indulgent ut deliciosius his interdictis aliorum ciborum, vel potionum appetitu vivere cognoscantur. Spiritualis autem abstinencia, que in penitentibus potissimum vigere debet, quorundam ciborum ac potionum perceptiones²⁸⁹, et desiderium fugere debet. Ille, inquam, magis parcimonie servire censendus est, qui sibi non solum quarundam rerum perceptiones, sed delectationes corporis penitus interdicat.²⁹⁰

(conc. Cabillon. 2, ca. 35) BD 19.146]

157

Quod secundum canonum et penitentialium statuta penitentie dande sunt. Ex concilio Magontiensi, cap. 20

Cum igitur omnia concilia canonum que recipiuntur sint a sacerdotibus legenda et intelligenda, et per ea sit eis vivendum et predicandum, necessarium duximus ut ea que ad fidem pertinent, et ubi de exstirpandis vitiis, et plantandis virtutibus scribitur, hoc ab eis crebro legatur, et bene intelligatur et in populo predicetur.

(Cabilonen 2, cap. 37) BD 19.147]

158

Ut nullus iniustas mensuras, et pondera iniusta, et a civibus non collaudata, lucri causa dare presumat. Ex eodem concilio, cap. 21

Ut mesure et pondera iusta fiant, sicut in divinis legibus sancitum est, et in capitulari Dominico continetur, et iste sacer conventus statuit, sic omnibus nobis observare placet. Et si quis iustas mensuras et iusta pondera lucri causa mutare presumpserit, in pane et aqua 20 dies peniteat.

BD 19.148]

159

²⁸⁸ Ex - Bede. CRPLM; om. S; Beda S²; Ex - Bede presbiteri H

²⁸⁹ [illecebras] add. M²

²⁹⁰ Ille inquam magis - interdicat om. H

De matre que infantem suum iuxta focum posuerit, et sua negligentia mortuus est. Ex concilio Triburiensi, cap. 14, cui interfuit Arnulphus rex²⁹¹

Mater si iuxta focum infantem posuerit, et alius homo aquam in caldariam miserit, et ebullita aqua infans superfusus mortuus fuerit, pro negligentia mater peniteat, et ille homo securus sit.
(cap. 37) BD 19.149]

---

²⁹¹ cui - rex CPM; om. S

*De viris ordinatis, quorum occulta peccata sunt*²⁹². *Ex concilio Toletano*

De viris ordinatis, quorum occulta peccata sunt, nec manifeste ab aliquo argui possunt; si salubriter compuncti pro peccatis suis confessionem episcopo sive presbitero occulte faciunt, bonum mihi videtur, ut secundum id, quod sibi decretum fuerit, ab episcopo sive presbitero penitentiam agant, non tepide nec tarde, sed ferventer et sollicite; ac si se veniam peccatorum a Domino percepturos, et gradum se retenturos confidant.
BD 19.151]

---

²⁹² occ. pecc. sunt CPS; pecc. sunt occ. M

Ut nullus alius²⁹³ presumat penitentiam dare vel confessionem audire, nisi episcopus, aut presbiter. Ex penitentiali Romano

Sicut enim sacrificium offerre non debent nisi episcopi et presbiteri, quibus claves regni celestis tradite sunt, sic nec penitentium iudicia alii usurpare debent.

BD 19.153]

---

²⁹³ alius CP(*repeated*)S; om. M

²⁹⁴*Item ex eodem*

Si autem necessitas evenerit, et presbiter non fuerit presens, diaconus suscipiat penitentem ad sanctam communionem.

BD 19.154]

163

De temporibus quibus se continere debeant coniugati ab uxoribus. Ex concilio Eliberitano

In tribus quadragesimis anni, et in die Dominico et in quarta feria, et sexta, coniugales se continere debent, nec illis diebus copulari quandiu gravata fuerit uxor, id est, a quo die filius in utero motum fecerit, usque ad partum; a partu post 33 dies, si filius est; si autem filia, post 56.

BD 19.155]

164

---

²⁹⁴ Quod absente presbytero liceat diacono suscipere poenitentes, necessitate tamen cogente *add. as rubr.* M

De femina que sponte filium suum²⁹⁵ occiderit. Ex eodem²⁹⁶

Si mater filium suum sponte occiderit, quindecim annos peniteat, et nunquam mutet, nisi in die Dominico. Mulier autem paupercula si fecerit pro difficultate nutriendi, sex annos peniteat.

BD 19.156]

165

---

²⁹⁵ sponte fil. suum CPS; fil. suum sponte M

²⁹⁶ Ex eodem CPM; *om.* S

De illis qui in dominico die²⁹⁷ nupserint. Ex concilio Triburiensi, cap. 51²⁹⁸

Si quis nupserit die dominico, petat a Deo indulgentiam, et quatuor dies peniteat.
BD 19.157]

166

---

²⁹⁷ dom. die CPM; die dom. S

²⁹⁸ cap. 51 CPM; om. S

*De illis qui confessa iterantur*²⁹⁹. *Ex concilio Toletano*

Ea que frequenti prevaricatione iterantur, frequenti sententia condempnentur.
BD 19.158]

167

*De penitentia fidelium, ut confessio eorum non publice fiat. Ex epistola Leonis pape, cap.
2*

Illam etiam contra apostolicam regulam presumptionem, quam nuper agnovi, a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri. De penitentia scilicet que a fidelibus postulatur, ne de singulorum genere peccatorum libellis scripta confessio publice recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, que propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, ut ea qui penitentiam poscunt, non timeant publicare, amoveatur improbabilis consuetudo, ne multi a penitentie remediis arceantur, dum aut erubescunt, aut metuunt inimicis suis sua facta reserari, quibus possint legum constitutione percelli. Sufficit enim illa confessio, que primum Deo fertur, tunc etiam sacerdoti, qui pro delictis penitentium precator accedit. Tunc enim plures ad penitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

(ep. 80 ad epis. Campan., c. 2). BD 19.159]

168

---

²⁹⁹ -antur CPS; -ant M

*De abstinentia carnis et sanguinis³⁰⁰ in subscriptis temporibus. Ex concilio
Salegunstat³⁰¹ habito³⁰²*

Ut quatuordecim dies omnes Christiani ante festivitatem sancti Iohannis Baptiste in abstinentia carnis sint et sanguinis³⁰³, nisi infirmitate impediante, aut alicuius festi solemnitatem, que in illo episcopo celebris habetur, intercedente. Et ante natalem Domini similiter, et in vigilia Epiphanie, et in omnium vigiliis apostolorum, et in vigilia Assumptionis sancte Marie, et in vigilia sancti Laurentii; necnon etiam in vigilia Omnium Sanctorum, adiicientes predictis vigiliis unam horam refectionis, excepta infirmitate, et nisi aliquis sit qui proprio voto maiori abstinentia uti velit.

BD Appx c 1]

---

³⁰⁰ et sanguinis RPVBL; et sagiminis CM; ac sanguinis S

³⁰¹ -at CPLH; -ad S; -adt M

³⁰² cap. 1 *add.* M, *om.* CPSLH

³⁰³ sanguinis PVBSLHM; sagiminis CR²

Quibus temporibus³⁰⁴ legitima coniugia prohibenda sint³⁰⁵. Ex eodem³⁰⁶

De legitimis autem coniugiis ita visum est, quod nullus Christianus uxorem ducere debeat ab Adventu Domini usque in octavas Epiphanie, et a Septuagesima usque in octavas Pasche, nec in supra notatis 14 diebus ante festivitatem sancti Iohannis Baptiste, neque in predictis ieiuniorum diebus, sive in omnium solempnium dierum precedentibus noctibus.

BD Appx c.3]

170

---

³⁰⁴ etiam *add. M, om. CPS*

³⁰⁵ *proh. sint CVBSL; proh. sunt P; contrahere non liceat M*

³⁰⁶ *cap. 3 add. M, om. CPS*

Ut presbiter qui³⁰⁷ post gallicantum bibit, nisi necessitas cogat, sequenti die missam celebrare non audeat. Ex eodem concilio³⁰⁸

Decretum est etiam in eodem concilio ut presbiter aliquis post gallicantum estivis noctibus bibens, proximo die missam non celebret; hiemalibus similiter, nisi necessitas cogat.

BD Appx c. 4] Ctp 3.28.13

---

³⁰⁷ ss C

³⁰⁸ cap. 4 *add. M, om. CPS*

Ut presbiter non amplius³⁰⁹ quam tres missas in die celebret. Ex eodem³¹⁰

Item decretum est ut³¹¹ unusquisque presbiter in die non amplius quam tres missas celebrare presumat.

BD Appx c. 5]

172

---

³⁰⁹ pres. non amp. CPM; ,<non> amp. pres. S

³¹⁰ concilio, cap. 5 *add.* M, *om.* CPS

³¹¹ *ss* C

Ut nemo corporale ad exstinguendum incendium in³¹² ignem proiciat. Ex eodem³¹³

Conquestum est etiam in sancto concilio, de quibusdam stultissimis presbiteris, ut quando incendium videant, corporale Dominico corpore consecratum ad exstinguendum incendium temeraria presumptione in ignem proiciant. Ideoque decretum est, sub anathematis interdictione, ne ulterius fiat.

BD Appx c. 6]

---

³¹² ss C

³¹³ concilio, cap. 6 *add. M, om. CPS*

*De hoc, si duo inculpati fuerint in adulterio et unus negat, alter profitetur, quid inde agendum sit. Ex eodem*³¹⁴

Interrogatum, si duo in adulterio inculpati fierent³¹⁵, et unus profiteretur, et alter negaret, quid inde agendum esset. Decretum est etiam a sancto concilio ut ille, qui negaverit, probabili iudicio se expurget. Et qui professus fuerit, digne penitentiam agat. *BD Appx c. 7]*

---

³¹⁴ Ex eodem CP; Ex eodem, cap. 7 M; *om.* S

³¹⁵ [fuerint] *add.* M

Ut nemo gladium in ecclesiam³¹⁶ portet. Ex eodem³¹⁷

Decretum est³¹⁸ etiam in eodem concilio ut nemo gladium in ecclesiam portet, regali tantum excepto.

(Ex eodem, cap. 8.) BD Appx c. 8]

175

---

³¹⁶ glad. in eccl. CPS; in eccl. glad. M

³¹⁷ Ex eodem CPS(*before* Ut)L; Ex eodem cap. 8 M

³¹⁸ est CRPVBS; *om.* LHM

*Ne mala colloquia in ecclesia, aut in atrio ecclesie fiant. Ex eodem*³¹⁹

Statuit etiam sancta synodus, ut mala consuetudo, que apud omnes pene iam inolevit, omnino prohibeatur, hoc est, quod colloquia sua in atrio alicuius ecclesie constituunt habenda, et tunc ea in ipsa maxime exercent ecclesia, ubi orationes et divina tantum fieri equum est officia.

BD Appx c. 9]

---

³¹⁹ cap. 9 *add. M, om. CPS*

*De Evangelio, In principio erat Verbum, et missis peculiaribus ne fiant nisi suis temporibus*³²⁰

Quidam etiam laicorum, et maxime matrone, habent in consuetudine ut per singulos dies audiant Evangelium, In principio erat Verbum, et missas peculiares, hoc est, de sancta Trinitate, aut de sancto Michele, et ideo sancitum est in eodem concilio ut hoc ulterius non fiat, nisi suo tempore, et nisi aliquis fidelium audire velit pro reverentia sancte Trinitatis, non pro aliqua divinatione. Et si voluerint ut sibi misse cantentur, de eodem die audiant missas, vel pro salute vivorum, aut³²¹ pro defunctis.

BD Appx c. 10]

---

³²⁰ Ex eodem, cap. 10 *add. M, om. CPS*

³²¹ aut CPLM; vel S

*De computatione consanguinitatis. Ex eodem*³²²

Quidam etiam generationem consanguinitatis ita volunt numerare, ut frater et soror primi sint. Hoc autem statuit sancta synodus, sicut etiam ab antiquis Patribus decretum est, ut ita non esset, sed ut nepos et neptis, id est, filius fratris ac filia sororis, primi habeantur.

BD Appx c. 11; cf H above after 9.64]

---

³²² cap. 11 *add. M, om. CPS*

*Ut edificia laicorum in atrio ecclesie non ponantur. Ex eodem*³²³

Statutum est etiam ut edificia laicorum, que ecclesiis adiuncta sunt, auferantur, et nulla in atrio ecclesie ponantur, nisi tantum presbiterorum.

BD Appx c. 12]

---

³²³ Ex eodem CPB; Ex eodem, ca. 12 M; *om.* S

*Ut nullus laicus presbitero ecclesiam suam³²⁴ commendet sine licentia episcopi. Ex
eodem concilio³²⁵*

Item decretum est ut nullus laicorum alicui presbitero suam commendet ecclesiam, preter consensum episcopi, sed eum prius mittat episcopo suo, vel eius vicario, ut probetur si scientia, etate, et moribus talis sit ut sibi populus Dei commendetur.
BD Appx c 13]

---

³²⁴ pres. eccl. suam CPS; eccl. suam pres. M

³²⁵ cap. 13 *add.* M, *om.* CPS

*Si duo de adulterio accusati fuerint, quid inde faciendum sit. Ex eodem*³²⁶

Statuit quoque sancta sinodus, si duo de adulterio accusati fuerint, et ambo negaverint, et orant sibi concedi, ut alter illorum utrosque divino purget iudicio; si unus in hoc deciderit, ut ambo rei habeantur.

BD Appx c. 14]

181

---

³²⁶ Ex eodem CP; Ex eodem, cap. 14 M; *om.* S

*Ut bannitum ieiunium ab omnibus diligentissime observetur. Ex eodem*³²⁷

Decretum est etiam, ut omnes bannitum ieiunium, in quocumque episcopio celebratur, diligentissime observent. Et si quis illarum octo interdictarum rerum aliquam redimere voluerit, unum pauperem, prout sua facultas erit, eadem die reficiat.

BD Appx c 15]

---

³²⁷ Ex eodem CP; Ex eodem, cap. 15 M; *om. S*

*De illis qui Romam ituri sunt*³²⁸. *Ex eodem*³²⁹

³³⁰Decrevit quoque sancta sinodus, ut Romam non³³¹ eat, nisi cum licentia sui
episcopi vel eius vicarii.

BD Appx c 16]

183

---

³²⁸ ituri sunt CPS; proficisci cupiunt M

³²⁹ cap. 16 *add.* M, *om.* CPBS

³³⁰ B *omits text of c 182 and insc. to c 183*

³³¹ non CRL; *om.* PS; nemo *before* Romam P²V; nullus M

Ut carina³³² non dividatur penitenti. Ex eodem³³³

Et³³⁴ illud sub anathemate preceptum est, ut nullus presbiterorum cuiquam penitenti carinam dividere presumat, si infirmitas non intervenerit.

BD Appx c. 17]

---

³³² [for. carena] *add.* M²

³³³ cap. 17 *add.* M, *om.* CPSH. *See previous cap. for B*

³³⁴ Et CPSM; Ut B

De illis qui penitentiam a sacerdotibus³³⁵ accipere nolunt. Ex eodem concilio³³⁶

Quia multi tanta mentis sue falluntur stultitia, ut in aliquo capitali crimine inculpati penitentiam a sacerdotibus suis accipere nolint, in hoc maxime confisi, ut Romam euntibus apostolicus omnia sibi dimittat peccata; sancto visum est concilio ut talis indulgentia illis non prosit, sed prius iuxta modum delicti penitentiam sibi datam a suis sacerdotibus adimpleant, et tunc Romam ire, si velint, ab episcopo proprio licentiam et litteras ad apostolicum ex iisdem rebus deferendas accipiant.

BD Appx c. 18]

---

³³⁵ pen. a sac. CPM; a sac. pen. S

³³⁶ cap. 18 *add. M, om. CPS*

*Ut omnis penitens dum carinam suam ieiunat, de loco ad locum non migret. Ex eodem*³³⁷

Decretum est etiam, ut omnis penitens dum carinam suam ieiunat, de loco ad locum non migret, sed ibi permaneat, ubi suam acceperit penitentiam, ut proprius sacerdos sibi prebeat testimonium. Si autem ibi propter hostiles insidias³³⁸ ieiunare non poterit, suus sacerdos eum confratrum suorum alicui, ubi pacifice possit ieiunare, diligentissime commendet.

BD Appx c. 19]

---

³³⁷ cap. 19 *add. M, om. CPS*

³³⁸ [iniurias, or.] *add. Fr*

*Ut nullus presbiter quemquam penitentem in ecclesiam introducat. Ex eodem*³³⁹

In eodem quoque concilio decretum est ut nullus presbiterorum quemquam nisi iussu episcopi in ecclesiam introducere presumat, cui pro aliquo delicto illam ingredi non liceat.

BD Appx c. 20]

---

³³⁹ Ex eodem CP; Ex eodem concilio R; Ex eodem, cap. 20 M; *om.* VS

³⁴⁰*Ex penitentiali*³⁴¹ *laicorum*

Si quis hominem occiderit sponte, 7 annos peniteat; si immeritum, 10 annos peniteat. Si diaconum, 14 annos peniteat. Si presbiterum, 21 annos peniteat. Si quis hominem non sponte occiderit, 3 annos peniteat. Si in publico bello, annum unum peniteat. Si quis hominem debilitaverit, 3 quadragesimas peniteat. Si membrum principale alicui tulerit, 3 annos et dimidium peniteat. Si quis Sodomitice, vel cum pecude semel peccaverit, 7³⁴² annos peniteat. Si consuevit, 14 annos peniteat. Si fornicatur inter femora semel, 4 quadragesimas peniteat. Si consuevit, 3 annos peniteat. Si parvulus oppressus hoc patitur, una quadragesima peniteat. Si per semetipsum, duabus quadragesimis peniteat. Si consuevit, uno anno peniteat. Si quis adulterat semel, 5 annos peniteat; si dupliciter, 10 annos peniteat.³⁴³ Si quis raptum fecerit, 3 annos, uno de his foris ecclesiam peniteat. Si quis nonnam corruerit, 7 annos peniteat; si quis consanguineam, 5 annos peniteat. Si quis divinos consulit, 3 annos peniteat. Si quis sacrilegus vel periurus exstiterit, septem annos peniteat. Si quis iurat contra pacem, uno anno peniteat, et cum elemosinis redimat. Si quis pertinaciter odit, excommunicetur. *Reg. P 2.51; Pen. Fulberti] Ctp 3.28.14*

187A (H)

Augustinus in sermone de confessione peccatorum

In omnibus scripturis divinis, fratres karissimi – nos agnoscimus, ille ignoscit.

187B (H)

Item

Multi sic fugiunt confessionem peccati ut – cogere omnino non potest.

187C (H)

Idem in sermone de cap. psalmi quadragesimi, id est de peccato David

Omnis qui ad malum opus currit – opere nefaria revocaret.

187D (H)

Item in libro de penitentiae remedio vel eius tribus modis

Quam sit utilis ut necessaria penitentiae medicina – meritorum enumeratione securus..

187E (H)

Idem in sermone de psalmo quadragesimo octavo. Et de ebrietatis vitio

Nolite contempnere fratres mei peccata in quibus – Dominus aperire dignetur.

188*Penitentia mulierum*

Si qua mulier duobus fratribus nupserit, 5 annos peniteat. Si qua partum necat, aut excutit sponte, si iam vivit 12 annos peniteat, si non vivit, sex annos peniteat, et semper sexta feria ieiunet. Si mater dormiens filium vel filiam oppresserit, tribus annis peniteat.

³⁴⁰ Quanto tempore paenitere debeat qui hoc vel illud fecerit *add. as rubr.* M

³⁴¹ -entia CHM; penit' P; penitentia VBS

³⁴² [duodecim] *add.* M²

³⁴³ si dupliciter – pen. ss V

Si infans alicubi ceciderit et obierit, parens unum annum peniteat. Si infans mortuus fuerit per negligentiam sine baptismo, tribus annis peniteat, uno ex his foris ecclesiam, et semper sexta feria ieiunet.

Pen. Fulberti] Ctp 3.28.15

189

Penitentia illius anni, qui in pane et aqua ieiunandus est, isto ordine observari debet

Penitentia unius anni, qui in pane et aqua ieiunandus est, talis esse debet. In unaquaque hebdomada, 3 dies, id est, secundam feriam, quartam feriam, sextam feriam in pane et aqua ieiunet. Et tres dies, id est, tertiam feriam, quintam et sabbatum a vino, medone, mellita cerevisia, a carne et sagimine, et a caseo et ovis, et ab omni pingui pisce se abstineat. Manducet autem minutos pisciculos, si habere potest. Si habere non potest, tantum unius generis piscem, et legumina, et olera, et poma, si vult, comedat, et cerevisiam bibat. Et in diebus Dominicis, in Natali Domini illos quatuor dies, et in Epiphania Domini unum diem. Et in Pascha usque in octavum diem, et in Ascensione Domini, et Pentecoste 4 dies, et in missa sancti Ioannis Baptiste, et sancte Marie, et 12 apostolorum, et sancti Michelis, et sancti Remigii, et Omnium Sanctorum, et sancti Martini, et in illius sancti festivitate qui in illo episcopatu celebris habetur. In his supradictis diebus faciat charitatem cum ceteris Christianis, id est utatur eodem cibo et potu quo alii. Sed tamen ebrietatem et ventris distentionem semper in omnibus caveat.
BD 19.9]

190

³⁴⁴Iste³⁴⁵ annus secundus est ab illo anno qui in pane et aqua observandus est, et post illum ieiunandus, qui etiam dandus est illis qui viros ecclesiasticos sponte occidunt, et in consuetudine habent Sodomiticum scelus, et in consuetudine habent contra naturam peccare, et in ecclesiis homicidia sponte committunt, et ecclesias incendunt, et in ecclesiis adulteria committunt³⁴⁶, et qui alia huiusmodi perpetraverint.³⁴⁷

Penitentia illius anni talis esse debet, ut duos dies, id est, 2 et 4 feriam in unaquaque hebdomada ieiunet, usque ad vesperam, et tunc reficiatur de sicco cibo, id est, pane et leguminibus sicci, sed coctis, aut pomis, aut oleribus crudis, unum eligat ex his tribus, et utatur; et cerevisiam bibat, sed sobrie; et tertium diem, id est sextam feriam, in pane et aqua observet, et tres quadragesimas ieiunet, unam ante Natalem Domini, secundam ante Pascha, tertiam ante missam sancti Iohannis. Et si totam quadragesimam ante missam sancti Iohannis implere non possit, post missam impleat. Et in his tribus quadragesimis ieiunet duos dies in hebdomada ad nonam, et de sicco cibo comedat, ut supra notatum est, et sexta feria ieiunet in pane et aqua, et in diebus Dominicis, et in Natali Domini illos 4 dies, et in Epiphania Domini unum diem, et in Pascha usque in octavum diem, et in Ascensione Domini, et Pentecoste quatuor dies, et in missa sancti

³⁴⁴ Modus poenitentiae secundi anni *add. as rubr.* M; *only para mark in CPS; only break* R

³⁴⁵ observandus *add. S, om.* CRPM

³⁴⁶ et ecclesias incendunt – committunt *in mg.* P

³⁴⁷ H(*but not* L) *replaces* Iste annus secundus – perpetraverint *with the rubric:* Annus secundus ab illo qui in pane et aqua observandus est a sponte occidentibus ecclesiasticos viros et habentibus in consuetudine Sodomiticum scelus, contraque naturam peccare, et ecclesias consecratas sceleribus vel flagitiis violantibus.

Ioannis Baptiste, et sancte Marie, et 12 apostolorum, et sancti Michelis, et sancti Remigii, et Omnium Sanctorum, et sancti Martini, et in illius sancti festivitate, qui in illo episcopatu celebris habetur. In his supradictis diebus faciat charitatem cum ceteris Christianis. Sed tamen ebrietatem, et ventris distentionem semper in omnibus caveat.
BD 19.10]

191

De illis qui ieiunare possunt et adimplere quod in penitentiali scriptum est

Qui ieiunare potest et implere quod in Penitentiali scriptum est, bonum est, et Deo gratias referat. Qui autem non potest, per misericordiam Dei consilium damus tale, ut nec sibi, nec alicui necesse sit, nec desperare, nec perire.
BD 19.11] Ctp 3.28.16

192

De redemptione illius anni, quem in pane et aqua ieiunare debet

Pro uno die quem in pane et aqua ieiunare debet, quinquaginta psalmos genibus flexis in ecclesia, si fieri potest, decantet. Sin autem, in loco convenienti eadem faciat, et unum pauperem pascat, et eodem die, excepto vino, carne et sagimine, sumat quicquid velit.
BD 19.12] Ctp 3.28.17

193

Alio modo ex eodem³⁴⁸

Si³⁴⁹ autem talis est, quod tam diu in genibus iacere non possit, faciat autem sic, infra ecclesiam si fieri potest, sin autem, in uno loco stando intente, 70 psalmos per ordinem decantet, et pauperem pascat, et eo die, excepto vino, et carne et sagimine, sumat quicquid velit.
BD 19.13]

194

Item alio modo

Qui in ecclesia genua flexerit centies, id est, si centies veniam petierit, si fieri potest ut in ecclesia fiat, hoc iustissimum est. Si autem hoc fieri non potest, secreto in loco convenienti eadem faciat. Si sic fecerit, eo die, excepto vino, carne et sagimine, sumat quicquid placeat.
BD 19.14]

195

Item alio modo

Qui psalmos non novit, unum diem quem in pane et aqua penitere debet, dives

³⁴⁸ ex eodem CPM; *om.* S

³⁴⁹ Si CRSLHM; Sin PVB

tribus denariis, et pauper uno denario redimat, et eo die, excepto vino, carne et sagimine, sumat quicquid velit.

BD 19.15] Ctp 3.28.18 to denario redimat

196

Item alio modo

Pro uno die quem in pane et aqua penitere debet, tres pauperes pascat, et eo die, excepto vino, carne et sagimine, sumat quod placeat³⁵⁰.

BD 19.16]

197

Item alio modo

Quidam dicunt 20 palmatas valere pro uno die.

BD 19.17]

198

---

³⁵⁰ -eat CPS; -et M

De redemptione unius hebdomade, quam³⁵¹ in pane et aqua ieiunare debet. Ex eodem³⁵²

Pro una hebdomada quam in pane et aqua ieiunare debet, trecentos psalmos genibus flexis in ecclesia decantet. Si autem hoc facere non potest, tria psalteria in ecclesia, vel in loco convenienti intente decantet. Et postquam psallerit, excepto vino, carne et sagimine, sumat quicquid velit.

BD 19.18]

199

De redemptione unius mensis, quem in pane et aqua ieiunare debet

Pro uno mense, quem in pane et aqua ieiunare debet, psalmos mille ducentos flexis genibus decante. Si autem hoc facere non potest sine flexione genu, sedendo, aut stando, in ecclesia, si fieri potest, sin autem, in uno loco 1680 psalmos decantet. Et omni die, si velit, et se abstinere non vult, reficiat se ad sextam, nisi quartam feriam et sextam ieiunet ad nonam. Et a carne, et sagimine, et a vino totum mensem se abstineat; alium autem cibum postquam psalmos supradictos decantaverit, sumat. Isto ordine totus ille annus redimendus est.

BD 19.19]

200

---

³⁵¹ quam CPS; qua M

³⁵² Ex eodem CPM; om. S

De illis qui ieiunare non possunt, et psalmos nesciunt, quomodo penitentiam unius anni quem in pane et aqua ieiunare debent³⁵³, redimere possint

Qui vero psalmos non novit et ieiunare non potest, pro uno anno, quem in pane et aqua ieiunare debet, det pauperibus in elemosinam 22 solidos, et omnes sextas ferias ieiunet in pane et aqua, et tres quadragesimas, id est 40 dies, ante Pascha, et 40 dies ante festivitatem sancti Ioannis Baptiste, et si ante festivitatem aliquid remanserit, post adimpleat, et 40 dies ante Natalem Domini. In istis tribus quadragesimis quicquid suo ori preparatur in cibo vel potu, vel cuiuscumque generis sit, illud estimet quanti pretii sit vel esse possit, et medietatem illius pretii distribuatur in elemosinam pauperibus et assidue oret, et roget Deum ut oratio eius et elemosine apud Dominum acceptabiles sint.

BD 19.20]

201

Item redemptio illius anni, quem in pane et aqua ieiunare debent. Ex Penitentiali Theodori

Item qui ieiunare non potest, et observare quod in Penitentiali scriptum est, faciat quod sanctus Bonifacius papa constituit. Pro uno die quem in pane et aqua ieiunare debet, roget presbiterum ut missam cantet pro eo, nisi sint crimina capitalia, que confessa prius lavari cum lacrimis debent, et tunc ipse adsit et audiat missam, et devote ipse offerat propriis manibus panem, et vinum manibus sacerdotis, et intente respondeat, quantum sapit, ad salutationes, et ad exhortationes sacerdotis, et humiliter Deum deprecetur, ut oblatio quam ipse et presbiter pro se et pro peccatis suis Deo obtulerint, Deus omnipotens misericorditer per angelum suum suscipere dignetur. Et eo die, excepto vino, et carne et sagimine, comedat quicquid vult, et sic redimat reliquos anni dies.

BD 19.21]

202

De illis qui ieiunare non possunt, et habent unde redimere possint

---

³⁵³ -ent P²VM; -et CPBSL

Si quis forte non³⁵⁴ potuerit ieiunare, et habuerit unde possit redimere; si dives fuerit, pro 7 hebdomadibus, det solidos viginti; si non habuerit unde tantum possit dare, det solidos decem; si autem multum pauper fuerit, det solidos tres. Neminem vero conturbet, quia iussimus dare solidos 20, aut minus, quia si dives fuerit, facilius est illi dare solidos 20, quam pauperi tres. Sed attendat unusquisque cui dare debeat, sive pro redemptione captivorum, sive super sanctum altare, sive Dei servis, seu³⁵⁵ pauperibus in elemosinam.

BD 19.22]

203

De illis qui non possunt adimplere quod in Penitentiali scriptum est

Qui non potest sic agere penitentiam, ut superius diximus, faciat sic, si tres annos continuos ieiunare debet, et ieiunare non potest, sic redimere potest. In primo anno eroget in elemosinam solidos 26. In secundo anno eroget in elemosinam solidos 20. In tertio anno, solidos 18, hi sunt solidi 64. Potentes enim homines plus dare debent, quia cui plus committitur, plus ab eo exigitur. Et qui illicita committunt, etiam a licitis se abstinere debent, et corpus debent affligere ieiuniis, vigiliis et crebris orationibus. Caro enim leta trahit ad culpam, afflicta autem reducit ad veniam.

BD 19.23]

204

De illis qui ieiunare non possunt, et non habent unde redimere possint. Ex Penitentiali Bede

---

³⁵⁴ ss S

³⁵⁵ seu CPVS; sive LM

Qui ieiunare non potest, et non habet unde redimat, et psalmos novit, pro uno die³⁵⁶ quem in pane et qua ieiunare debet, tribus vicibus Beati immaculati in via, usque ad, Ad Dominum cum tribularer, decantet; et sexies, Miserere mei, Deus. Et septuagies prosternat se in terram, et per singulas genuflexiones, Pater noster decantet. Qui autem psalmos nescit, pro uno die quem in pane et aqua ieiunare debet, centies prosternat se in terram, et per singulas genuflexiones, Pater noster³⁵⁷.

BD 19.24]

205

De redemptione septem annorum. Ex penitentiali Romano

Item alio modo 12 triduane singule cum psalteriis 3 impletis, et cum palmatis 300, per singula Psalteria, excusant unius anni penitentiam. Et 2 biduane similiter cum 3 psalteriis, et cum 300 palmatis per singula psalteria, excusant duos annos, 75 psalmi cum totidem veniis per noctem, et cum palmatis trecentis excusant biduanam. Centum psalmi cum veniis per noctem, et cum palmatis 300 excusant triduanam. Centum viginti misse speciales singule cum 3 psalteriis, et cum trecentis palmatis excusant annum. Centum solidi dati in elemosinam annum excusant.

BD 19.25]

---

³⁵⁶ pro uno die *in mg.* C

³⁵⁷ dicat *add. M, om.* CPSH